

Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

LAW. STATE. TECHNOLOGY

Випуск 3



Видавничий дім
«Гельветика»
2022

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Легеза Юлія Олександрівна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка».

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Блінова Ганна Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

Борисенко Антон Олександрович, доктор філософії у сфері права, доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»;

Волкова Юлія Анатоліївна, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права та процесу, Київський національний університет імені Тараса Шевченка; дослідник (почесний співробітник), Ліверпульський університет, Ліверпуль, Великобританія;

Задирака Наталія Юріївна, доктор юридичних наук, професор, доцент кафедри адміністративного права та процесу, Інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Золотухіна Лілія Олександрівна, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Лень Валентин Валентинович, кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри публічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

Логвиненко Борис Олексійович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Миرونюк Роман Вікторович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Уварова Наталія Володимирівна, доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;

Хряпінський Петро Васильович, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри публічного права, Інститут гуманітарних та соціальних наук Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»;

Д-р Войцех Войтила, доктор гуманітарних наук, науковий співробітник, Технолого-гуманітарний університет ім. Казімера Пуласького в Радомі, Польща.

Журнал ухвалено до друку Вченою радою
Національного технічного університету «Дніпровська політехніка»
03.01.2023 р., протокол № 1

Науковий журнал «Law. State. Technology»
zareєстровано Міністерством юстиції України
(Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія KB № 24808–14748P від 21.04.2021 року)

Наказом МОН України від 29.06.2021 № 735 (додаток № 4) журнал включено до категорії «Б»
Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 081 – Право.

Офіційний сайт видання: www.journals.politehnica.dp.ua/index.php/1st

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення
StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ISSN 2786-4685 (Print)
ISSN 2786-4650 (Online)

© Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», 2022

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

УДК 342.9+346.1

Юлія ЛЕГЕЗА

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», пр. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0000-0002-4896-3178

Scopus Author ID: 57215790362

Олена ПУШКІНА

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», пр. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005

ORCID: 0000-0002-3047-6478

Геннадій ПАУТОВ

аспірант кафедри конституційного та адміністративного права, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

ORCID: 0000-0002-4524-6210

DOI: 10.32782/LST/2022-3-1

Бібліографічний опис статті: Легеза, Ю., Пушкіна, О., Паутов, Г. (2022). Використання сонячної енергії як напрям забезпечення вимог життєздатності населених пунктів: нормативно-правовий аспект. *Law. State. Technology*, 3, 3–8, doi: 10.32782/LST/2022-3-1

ВИКОРИСТАННЯ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ЯК НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМОГ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми даної наукової публікації обґрунтовується необхідністю вирішення питання забезпечення енергонезалежності України, відновлення державної енергетичної системи для забезпечення ефективності стратегії державного та регіонального розвитку. Авторами підкреслено, що впровадження новітніх технологій, використання яких дозволяє подолати енергетичні проблеми сучасного світу, в тому числі і енергетичні ресурсозабезпечувальні проблеми України вимагає розробки та запровадження відповідного нормативно-правового базису для їх застосування, що обґрунтовує актуальність даної наукової публікації. Метою статті є встановлення змісту та особливостей адміністративно-правового режиму використання об'єктів сонячної енергетики в Україні у світлі забезпечення вимог життєздатності населених пунктів. Авторами визначено, що правомірність походження та подальшого використання електричної енергії, видобутої шляхом використання сонячного випромінювання має відповідати положенням Порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії. Авторами визначено, що сонячне випромінювання є унікальним природним ресурсом, що за своїм адміністративно-правовим режимом, є відмінним від використання інших так званих «традиційних» ресурсів, попри його відносну невичерпність та відносну доступність для всіх та кожного скрізь у світі. Саме тому використання сонячного випромінювання має регулюватися не лише на рівні внутрішньої національної системи законодавства, але і на рівні міжнародно-правових актів. Авторами зроблено висновок, що обіг електричної енергії, видобутої шляхом використання сонячного випромінювання як відносно невичерпного загальнодоступного природного ресурсу здійснюється на підставі договору, що має публічний характер правового регулювання, та не вимагає отримання спеціального дозволу у разі використання її для власних потреб, та імперативності оформлення дозвільних документів – у разі реалізації намірів отримання прибутку від її продажу.

Ключові слова: адміністративно-правовий механізм, енергетична система, енергонезалежність, природний ресурс, ринок електроенергії, суб'єкт владних повноважень.

Yulia LEHEZA

Doctor of Law, Professor, Professor at the Department of Civil, Economic and Environmental Law, Dnipro University of Technology, 19 avenue Dmytra Yavornytskoho, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0002-4896-3178

Scopus Author ID: 57215790362

Olena PUSHKINA

Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Civil, Economic and Environmental Law, Dnipro University of Technology, 19 avenue Dmytra Yavornytskoho, Dnipro, Ukraine, 49005

ORCID: 0000-0002-4524-6210

Gennadiy PAUTOV

Postgraduate Student of the Department of Constitutional and Administrative Law, Zaporizhia National University, Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine, 69600

ORCID: 0000-0002-3047-6478

DOI: 10.32782/LST/2022-3-1

To cite this article: Leheza, Yu., Pushkina, O., Pautov, G. (2022). Vykorystannia soniachnoi enerhii yak napriam zabezpechennia vymoh zhyttiezdatsnosti naselenykh punktiv: normatyvno-pravovyi aspect [Administrative and legal regime of the use of solar energy facilities in Ukraine in the light of ensuring the viability requirements of populated points]. *Law. State. Technology*, 3, 3–8, doi: 10.32782/LST/2022-3-1

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGIME OF THE USE OF SOLAR ENERGY FACILITIES IN UKRAINE IN THE LIGHT OF ENSURING THE VIABILITY REQUIREMENTS OF POPULATED POINTS

The relevance of the topic of this scientific publication is justified by the need to solve the issue of ensuring Ukraine's energy independence, restoring the state energy system to ensure the effectiveness of the state and regional development strategy. The authors emphasized that the introduction of the latest technologies, the use of which allows overcoming the energy problems of the modern world, including the energy resource supply problems of Ukraine, requires the development and introduction of an appropriate regulatory and legal basis for their use, which justifies the relevance of this scientific publication. The purpose of the article is to establish the content and features of the administrative and legal regime for the use of solar energy facilities in Ukraine in the light of ensuring the viability of settlements. The authors determined that the legality of the origin and further use of electric energy produced by using solar radiation must comply with the provisions of the Procedure for issuing, using and terminating the guarantee of the origin of electric energy for business entities that produce electric energy from alternative energy sources. The authors determined that solar radiation is a unique natural resource that, according to its administrative and legal regime, is different from the use of other so-called "traditional" resources, despite its relative inexhaustibility and relative availability for everyone and everywhere in the world. That is why the use of solar radiation should be regulated not only at the level of the domestic legal system, but also at the level of international legal acts. The authors concluded that the circulation of electric energy produced by using solar radiation as a relatively inexhaustible public natural resource is carried out on the basis of a contract that has a public nature of legal regulation and does not require obtaining a special permit in the case of using it for one's own needs, and the imperative of obtaining permits documents – in the case of realizing the intention of making a profit from its sale.

Key words: administrative and legal mechanism, energy system, energy independence, natural resource, electricity market, subject of power.

Постановка проблеми. Забезпечення енергонезалежності України, відновлення державної енергетичної системи в умовах воєнного стану та у повоєнні часи є нагальною проблематикою, що вимагає активізації дослідницьких зусиль. Україна має значний ресурсний потенціал у сфері енергетики, що підтвердилось навіть в умовах російсько-української війни. Очевидно, що російська військова агресія перед розвинутими країнами світу, а також перед

Україною поставила гостре питання щодо пошуку альтернативних джерел енергетики в межах національної території задля зменшення чи повної ліквідації ресурсозалежності зовні. Впровадження новітніх технологій, використання яких дозволяє подолати енергетичні проблеми сучасного світу, в тому числі і енергетичні ресурсозабезпечувальні проблеми України вимагає розробки та запровадження відповідного нормативно-правового базису для

їх застосування, що обґрунтовує актуальність даної наукової публікації.

Стан наукової розробки проблеми. Встановлення змісту адміністративно-правового режиму використання сонячного випромінювання для вироблення електричної енергії здійснювалося у наукових розробках таких вчених, як В. С. Власова, В. І. Бондаренко, Г. Б. Варламов, І. А. Вольчин, І. Гайдаєнко, В. В. Джеджула, О. П. Ігнатенко, М. О. Стадніцький, Є.Є. Шкурідін, І. В. Черниш, та інші.

Метою статті є встановлення змісту та особливостей адміністративно-правового режиму використання об'єктів сонячної енергетики в Україні у світлі забезпечення вимог життєздатності населених пунктів.

Виклад основного матеріалу. Одним із перших законодавчих актів, де відбулося проблема правового регулювання об'єктів енергетичних ресурсів відбулося згідно із положеннями Закону України «Про енергозбереження» від 1 липня 1994 року №74/94-ВР (Про енергозбереження, 1994), який втратив чинність 21 жовтня 2021 року із прийняттям Закону України «Про енергетичну ефективність» (Про енергетичну ефективність, 2021).

Згідно із Законом України «Про енергозбереження» від 1 липня 1994 року №74/94-ВР встановлювалось, що метою його реалізації було здійснення регламентації використання енергетичних ресурсів задля досягнення енергетичної стабільності в тому числі шляхом запровадження та використання поновлюваних та альтернативних джерел. Відповідно до Закону України від 1 липня 1994 року №74/94-ВР було запроваджено ряд категорій, які раніше не використовувались у чинному законодавстві як об'єкти правового регулювання, зокрема, було визначено, що енергозбереженням є діяльність (організаційна, наукова, практична, інформаційна), що функціонально спрямовувалась на досягнення мети раціонального використання первинної та похідної енергії у сферах здійснення господарської діяльності та інших сферах економічного сектору України, що вимагає застосування організаційно-технічних, економічних та юридичних методів та засобів впливу. Отже, з цього моменту набуло актуалізації питання встановлення та нормативного закріплення відносин із використання енергетичних ресурсів в Україні, в тому числі шляхом використання джерел сонячної енергетики.

В подальшому було прийнято ряд законодавчих актів з питань енергетичного права, зокрема, Закон України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 року №575/97-ВР (Про

електроенергетику, 1997), що втратив чинність 13 квітня 2017 року № 2019-VIII із прийняттям Закону України «Про ринок електричної енергії» (Про ринок електричної енергії, 2017). Відповідно до Закону України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 року №575/97-ВР встановлювалось, що до єдиної енергетичної системи України відносяться окрім традиційних джерел енергетики і її альтернативні різновиди, зокрема, електрична енергія, що вироблена із енергії сонячного випромінювання та/або із енергії вітру. Згідно із положеннями Закону України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР було закріплено, що допустимим є вироблення електричної енергії із енергії сонячного випромінювання приватними домогосподарствами, що використовують допустиму потужність не більше, ніж 30 кВт, що придбається енергопостачальниками за регульованим тарифом на території здійснення відповідної ліцензійної діяльності, за так званим «зеленим» тарифом в обсязі, що перевищує місячне споживання електроенергії таким суб'єктом господарювання. Згідно із положеннями статті 15 Закону України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР було встановлено допустимість використання у домашньому господарстві генеруючої установки, що може бути використана задля вироблення електроенергії із сонячного випромінювання без оформлення спеціальної ліцензії. При цьому продаж такої електроенергії закріплювався згідно із методикою, затвердженою актом Національної комісії у сфері державного регулювання енергетики та комунальних послуг (Про затвердження Регламенту Національної комісії, 2015). Згідно із п. 7 ч. 3 ст. 3 Закону України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22.09.2016 р. № 1540-VIII, такий державний орган вирішує завдання щодо сприяння упровадженню заходів з енергоефективності, збільшенню частки виробництва енергії з відновлюваних джерел енергії та захисту навколишнього природного середовища (Про Національну комісію, 2016).

Правомірність походження та подальшого використання електричної енергії, видобутої шляхом використання сонячного випромінювання має відповідати положенням Порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії (Про затвердження Порядку видачі, 2013).

До сфери актів енергетичного права України відносяться окрім зазначених законодавчих актів такі законодавчі акти, як Закон України від 14 січня 2000 року № 1391-XIV «Про альтернативні види рідкого та газового палива» (Про альтернативні види рідкого та газового палива, 2000) та Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV «Про альтернативні джерела енергії» (Про альтернативні джерела енергії, 2003). Згідно із зазначеними нормативно-правовими актами до переліку нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини віднесено: 1) сировину рослинного походження; 2) відходи; 3) тверді горючі речовини; 4) інші природні і штучні джерела та види енергетичної сировини, у тому числі нафтові, газові, газоконденсатні і нафтогазоконденсатні вичерпані, непромислового значення та техногенні родовища, важкі сорти нафти, природні бітуми, газонасичені води, газогідрати тощо, – виробництво (видобуток) і переробка яких потребує застосування новітніх технологій і які не використовуються для виробництва (видобутку) традиційних видів палива (ст. 1 Закону України від 14 січня 2000 року № 1391-XIV «Про альтернативні види рідкого та газового палива»). Відповідно до статті 1 Закону України від 20 лютого 2003 року № 555-IV визначено, що альтернативними видами є «відновлювані джерела енергії, до яких належать енергія сонячна, вітрова, геотермальна, гідротермальна, аеротермальна, енергія хвиль та припливів, гідроенергія, енергія біомаси, газу з органічних відходів, газу каналізаційно-очисних станцій, біогазів, та вторинні енергетичні ресурси, до яких належать доменний та коксівний гази, газ метан дегазації вугільних родовищ, перетворення скидного енергопотенціалу технологічних процесів».

Таким чином, в Україні є певний нормативно-правовий базис із використання електричної енергії, здобутої із сонячного випромінювання як альтернативного нетрадиційного різновиду енергетичного природного ресурсу.

Сонячне випромінювання є унікальним природним ресурсом, що за своїм адміністративно-правовим режимом, є відмінним від використання інших так званих «традиційних» ресурсів, попри його відносну невичерпність та відносну доступність для всіх та кожного скрізь у світі. Саме тому використання сонячного випромінювання має регулюватися не лише на рівні внутрішньо національної системи законодавства, але і на рівні міжнародно-правових актів. Передусім використання сонячного випромінювання має здійснюватися із дотриманням положень Договору про принципи діяльності держав із

дослідження та використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла (Договір про космос) 1967 року (Договір про принципи діяльності, 1967); Угоди про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах від 11 липня 1984 року (Угода про діяльність держав на Місяці, 1984), та інших міжнародно-правових нормативних актах. Пріоритетним принципом використання сонячного випромінювання та Місяця є вжиття заходів із уникнення їх шкідливого забруднення, а також спричинення несприятливих змін земного середовища внаслідок доставки позаземної речовини, і з цією метою, у разі необхідності, необхідним є вжиття відповідних заходів.

В межах наукових дискусій із встановлення змісту режиму використання енергії небесних тіл та космічного простору робиться наголос про надання йому ознак публічно-правового характеру, що виключає доцільність запровадження приватно-правових договорів до такої сфери. Так, відповідно до статті 2 Договору 1967 року та статті 4 Договору 1984 року, як зазначає С.Д. Білоцький, є недопустимим запровадження приватного підходу до розуміння статусу природних ресурсів сонячного випромінювання як об'єктів приватної власності окремих суб'єктів господарювання, чи об'єктів права власності держави, що здійснили їх видобуток. Те ж саме стосується здобутків освоєння космічного простору, де останній має розглядатися як «спільна спадщина людства» (Білоцький, 2021).

Отже, сонячне випромінювання не є природним ресурсом, що може бути наділений приватно-правовим характером, попри його відносну невичерпаність та доступність в аспекті вироблення електричної енергії. Прийняття Закону України «Про альтернативні джерела енергії» стало вирішальним етапом для запровадження нормативного контролю за використанням сонячного випромінювання. Згідно із статтею 6 Закону України «Про альтернативні джерела енергії» встановлюється, що використання сонячного випромінювання може бути у таких формах, як здобуття спеціального дозволу на виробництво геотермальної енергії; отримання спеціального дозволу на виробництво енергії з нетрадиційних джерел; оформлення спеціального дозволу на використання відповідного обладнання для створення електричної енергії із зазначених видів джерел – зокрема, сонячного випромінювання.

Необхідно підкреслити, що використання сонячного випромінювання для вироблення електричної енергії для власних потреб не вимагає від фізичної чи юридичної особи

оформлення спеціального дозволу-ліцензії. Іншою особливістю адміністративно-правового режиму використання електричної енергії, здобутої від сонячного випромінювання, є залежність рівня ефективності такої діяльності не лише від якості обладнання, що застосовується у домашньому чи іншому типі господарства, а і від природних умов його розташування.

До суб'єктів владних повноважень із використання сонячного випромінювання для виробництва електричної енергії відносяться Державний комітет України з енергозбереження, а також Міністерство енергетики України. Функціональний зміст діяльності таких суб'єктів владних повноважень у здійсненні та розробці програм державного, регіонального та місцевого рівня в сфері використання альтернативних джерел енергії. До змісту діяльності із використання сонячного випромінювання для виробництва електричної енергії відносяться також питання податкового стимулювання виробництва енергії з використанням альтернативних джерел.

В Україні триваючими та доволі успішними є процеси встановлення обладнання із виготовлення електричної енергії, що здійснюється навіть і в умовах війни. Але необхідно наголосити, що більшість об'єктів альтернативних джерел електричної енергії в Україні розташовані на території Запорізької області та Автономної Республіки Крим, та зараз в умовах війни перебувають в недоступності належної експлуатації, зокрема, таким є сонячні електростанції «Токмак» та «Охотникове», що у звичайних умовах здатні виробити близько 100 000 МВт/год електроенергії на рік. Сонячне випромінювання має високий рівень енергетичного потенціалу у порівнянні із іншими джерелами отримання електричної енергії. Однак будівництво сонячних електростанцій має і недоліки у порівнянні із атомною енергетикою, що вимагає використання величезних територій, що стають непридатними для сільськогосподарського використання, та подальше забруд-

нення земель шкідливими речовинами, що є небезпечними для життя та здоров'я людини (кадмію, свинця). До проблем використання сонячного випромінювання є проблема перевищення потреб у виробленій електричній енергії в умовах погожого теплого дня, та її повної відсутності – в умовах похмурого дня.

Попри зазначені недоліки експлуатації альтернативних джерел виготовлення електричної енергії, такі нетрадиційні форми здатні вирішити проблему задоволення потреб людини та в цілому населеного пункту в енергопостачанні. В цьому сенсі проблему нормативного регулювання діяльності із забезпечення функціонування населеного пункту шляхом вироблення електричної енергії через сонячне випромінювання вирішується положеннями Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії» від 04.06.2015 р. № 514-VIII, де запроваджено механізм стимулювання становлення відновлювальної енергетики та впровадження «зеленого» тарифу.

Згідно із Законом України «Про ринок електроенергії» від 13.04.2017 р. № 2019-VIII визначено, що використання електричної енергії, видобутої внаслідок використання сонячного випромінювання здійснюється на підставі довгострокових договорів про електропостачання за так званим «зеленим» тарифом, що запроваджений до 2030 р. .

Висновок. Отже, обіг електричної енергії, видобутої шляхом використання сонячного випромінювання як відносно невичерпного загальнодоступного природного ресурсу здійснюється на підставі договору, що має публічний характер правового регулювання, та не вимагає отримання спеціального дозволу у разі використання її для власних потреб, та імперативності оформлення дозвільних документів – у разі реалізації намірів отримання прибутку від її продажу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про енергозбереження: Закон України від 1 липня 1994 року №74/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/94-вр#Text> (втратив чинність).
2. Про енергетичну ефективність: Закон України від 21 жовтня 2021 року № 1818-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#n436>
3. Про електроенергетику: Закон України від 16 жовтня 1997 року № 575/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575/97-вр#Text> (втратив чинність).
4. Про ринок електричної енергії: Закон України від 13 квітня 2017 року № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#n1784>
5. Про затвердження Регламенту Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання

у сферах енергетики та комунальних послуг від 06.12.2016 року № 2133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2133874-16#n8>

6. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 22.09.2016 № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text>

7. Про затвердження Порядку видачі, використання та припинення дії гарантії походження електричної енергії для суб'єктів господарювання, що виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 771. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2013-p#n8>

8. Про альтернативні види рідкого та газового палива: Закон України від 14 січня 2000 року № 1391-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text>

9. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text>

10. Договір про принципи діяльності держав по дослідженню і використанню космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла від 10 жовтня 1967 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text

11. Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах від 11 липня 1984 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_482#Text

12. Білоцький С.Д. Міжнародно-правове регулювання діяльності з видобутку енергії із сонячного випромінювання та космічного простору. *Наукові праці Національного університету ОНЮА*. 2021. Т. 29. С. 31–39.

REFERENCES:

1. Pro enerhozberezhennia (1994): Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 1994 roku № 74/94-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/94-vr#Text> (vtratyv chynnist) [in Ukrainian].

2. Pro enerhetychnu efektyvnist (2021): Zakon Ukrainy vid 21 zhovtnia 2021 roku № 1818-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1818-20#n436> [in Ukrainian]

3. Pro elektroenerhetyku (1997): Zakon Ukrainy vid 16 zhovtnia 1997 roku №575/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/575/97-vr#Text> (vtratyv chynnist) [in Ukrainian].

4. Pro rynek elektrychnoi enerhii (2017): Zakon Ukrainy vid 13 kvitnia 2017 roku № 2019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#n1784> [in Ukrainian].

5. Pro zatverdzhennia Rehlamentu Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh: Postanova Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh vid 06.12.2016 roku № 2133. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2133874-16#n8> [in Ukrainian].

6. Pro Natsionalnu komisiiu, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferakh enerhetyky ta komunalnykh posluh vid 22.09.2016 № 1540-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19#Text> [in Ukrainian].

7. Pro zatverdzhennia Poriadku vydachi, vykorystannia ta prypynennia dii harantii pokhodzhennia elektrychnoi enerhii dlia subiektiv hospodariuvannia, shcho vyrobliaiut elektrychnu enerhiu z alternatyvnykh dzherel enerhii: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 lypnia 2013 r. № 771. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771-2013-p#n8> [in Ukrainian].

8. Pro alternatyvni vydy rikoho ta hazovoho palyva (2000): Zakon Ukrainy vid 14 sichnia 2000 roku № 1391-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-14#Text> [in Ukrainian].

9. Pro alternatyvni dzherela enerhii (2003): Zakon Ukrainy vid 20 liutoho 2003 roku № 555-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-15#Text> [in Ukrainian].

10. Dohovir pro pryntsy py diialnosti derzhav po doslidzhenniu i vykorystanniu kosmichnoho prostoru, vkluchaiuchy Misiats ta inshi nebesni tila vid 10 zhovtnia 1967 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text [in Ukrainian].

11. Uhoda pro diialnist derzhav na Misiatsi ta inshykh nebesnykh tilakh vid 11 lypnia 1984 roku. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_482#Text [in Ukrainian].

12. Bilotskyi S.D. (2021) Mizhnarodno-pravove rehuliuвання diialnosti z vydobutku enerhii iz soniachnoho vyprominiuvannia ta kosmichnoho prostoru. *Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu ONUА*. 2021. Т. 29. С. 31–39 [in Ukrainian].

УДК 349.6+346.7

Олександр ТРЕГУБ

кандидат юридичних наук, науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки, Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України», бульв. Тараса Шевченка, 60, Київ, Україна, 01032

ORCID: 0000-0003-0660-5783

DOI: 10.32782/LST/2022-3-2

Бібліографічний опис статті: Трегуб, О. (2022). Стале зростання біоенергетичної галузі України на основі лісової та аграрної біомаси: правові підходи. *Law. State. Technology*, 3, 9–17, doi: 10.32782/LST/2022-3-2

СТАЛЕ ЗРОСТАННЯ БІОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЛІСОВОЇ ТА АГРАРНОЇ БІОМАСИ: ПРАВОВІ ПІДХОДИ¹

У статті досліджено окремі правові проблеми сталого виробництва та використання біомаси. Метою цієї статті є аналіз та уточнення окремих правових підходів щодо сталого зростання біоенергетичної галузі України на основі лісової та аграрної біомаси.

Методологічну основу цього дослідження склали методи аналізу і синтезу, індукції та дедуції, узагальнення та абстрагування, формально-юридичний метод, а також інші загальнонаукові та спеціально-наукові методи.

Виявлено основні фактори мілітарного та постмілітарного впливу на можливості використання лісової біомаси в енергетичних цілях. Уточнено, що розширення сталого використання лісової біомаси є можливим у разі встановлення правил раціонального поводження із відходами і продуктами лісового господарства та лісозаготівлі. Розглянуто критерії сталості та скорочення викидів парникових газів, що застосовуються у Європейському Союзі до біопалива, виробленого з лісової біомаси. Конкретизовано, що поглиблена адаптація законодавства України до оновлених положень права Європейського Союзу щодо регулювання біоенергетичних відносин передбачатиме введення жорсткіших обмежень на енергетичне використання лісових ресурсів, зокрема первинної деревної біомаси.

Узагальнено наукові погляди та підходи щодо впливу енергетичних культур на стан деградованих та малопродуктивних земель з метою обґрунтування пропозицій щодо змін у правовому регулюванні земельних та енергетичних відносин. Уточнено концептуальний підхід, який ґрунтується на ідеї правової гармонізації цілей консервації деградованих та малопродуктивних земель із цілями вирощування на них енергетичних культур. Запропоновано встановити умови, виконання яких дозволить прирівнювати створення плантацій цих культур до консервації земель.

Ключові слова: лісова біомаса, аграрна біомаса, деревина, порубкові рештки, енергетичні культури, консервація земель.

Oleksandr TREHUB

Candidate of Law, Research Fellow at the Department of Economic and Legal Studies of Economic Security Problems, State Organization «V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of the National Academy of Sciences of Ukraine», 60 Shevchenko blvd., Kyiv, Ukraine, 01032

ORCID: 0000-0003-0660-5783

DOI: 10.32782/LST/2022-3-2

To cite this article: Trehub, O. (2022). Stale zrostannia bioenerhetychnoi haluzi Ukrainy na osnovi lisovoi ta ahrarnoi biomasy: pravovi pidkhody [Sustainable growth of the bioenergy sector of Ukraine based on forest and agricultural biomass: legal approaches]. *Law. State. Technology*, 3, 9–17, doi: 10.32782/LST/2022-3-2

SUSTAINABLE GROWTH OF THE BIOENERGY SECTOR OF UKRAINE BASED ON FOREST AND AGRICULTURAL BIOMASS: LEGAL APPROACHES

The present paper examines certain legal issues of sustainable production and use of biomass. The main purpose of this paper is to analyze and clarify certain legal approaches to the sustainable growth of the bioenergy sector of Ukraine based on forest and agricultural biomass.

¹ Стаття підготовлена в межах програмно-цільової та конкурсної тематики НАН України «Науково-дослідні роботи молодих учених НАН України 2021–2022 рр.» за темою наукового проекту «Концепція правового забезпечення сталого розвитку біоенергетики» (Етап 2. Ефективність правового забезпечення сталого розвитку біоенергетики: можливості та шляхи підвищення) (№ 0121U111844).

The methodological basis of this study was the methods of analysis and synthesis, induction and deduction, generalization and abstraction, the formal legal method, as well as other general scientific and special scientific methods.

This paper identifies the main factors of military and post-military influence on the opportunities of using forest biomass for energy purposes. It is specified that the expansion of the sustainable use of forest biomass is possible if the rules for the rational handling of waste and products of forestry and logging are established. The sustainability and the greenhouse gas emissions saving criteria applied in the European Union to biofuels produced from forest biomass are considered. It is concluded that the in-depth adaptation of the legislation of Ukraine to the updated provisions of the European Union law on the regulation of bioenergy relations will involve the introduction of stricter constraints on the energy use of forest resources, in particular primary woody biomass.

Scientific views and approaches regarding the impact of energy crops on the state of degraded and unproductive lands are summarized in order to justify proposals for changing the legal framework for land and energy relations. The conceptual approach based on the idea of legal harmonization of the goals of degraded and unproductive lands conservation with the goals of growing energy crops on them is specified. It is offered to establish conditions the fulfillment of which will allow the creation of energy crops plantations to be equated with land conservation.

Key words: forest biomass, agricultural biomass, wood, felling residues, energy crops, land conservation.

Актуальність проблеми. Національна економічна стратегія на період до 2030 року визначила такий орієнтир економічної політики, як декарбонізація економіки, що окремо включає розвиток відновлюваних джерел енергії та синхронізацію із ініціативою «Європейський зелений курс». За цією Стратегією Україна зобов'язалася досягти стану кліматичної нейтральності не пізніше 2060 року (Національна економічна стратегія на період до 2030 року, 2021). Одним із головних напрямків «зеленої» енергетичної трансформації України є побудова сучасної і потужної біоенергетики на основі ресурсів сталої біомаси.

Суспільна та економічна значущість цього завдання істотно зросла з початком прямого російського вторгнення в Україну в лютому 2022 р., що спровокувало масштабну енергетичну кризу в усьому світі. Рівень забезпеченості країни власними енергетичними ресурсами є показником її життєстійкості у воєнний період та благополуччя у мирний час. Щоденне наочне підтвердження цієї тези має наслідком справедливу переоцінку ролі біоенергетики в забезпеченні енергетичної безпеки країни не лише з боку науковців, але і представників влади (Пріоритет розвитку біоенергетики України значно підвищився в умовах терористичних дій росії та глобальної енергетичної кризи, 2022).

Попри наявність багатьох передумов для широкого впровадження в Україні передових біоенергетичних технологій, основний потенціал вітчизняної біоенергетичної галузі залишається нерозкритим. Велика частина біоенергії споживається у процесі традиційного і, як правило, далекого від принципів сталості спалювання деревини для приготування їжі та опалення. Ступінь біоенергетичного освоєння різних видів біомаси є вкрай нерівномірним – від високого для деревної біомаси до незна-

чного для відходів та продуктів аграрного походження (Гелетуха, 2022).

Ситуація погіршується тим, що зростання біоенергетичного сектору України тривалий час відбувалося в обхід більшості принципів сталого розвитку біоенергетики, до яких в науці відносять принципи візуалізації сталого майбутнього, збереження довкілля, дотримання соціальних інтересів, автономії (децентралізації) енергопостачання, попередніх оцінок та екологізації економіки (Лук'янова, 2015). Правове регулювання у сфері виробництва та використання біомаси потребує глибокої адаптації до цих принципів, що окремо впливає із проєкту Плану відновлення України. У цьому документі визнається необхідність встановлення критеріїв сталості для біопалива та переходу до сталої біоенергетики (проєкт Плану відновлення України, 2022), що є неможливим без удосконалення підходів до регулювання енергетичних, екологічних, земельних та інших суміжних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика сталості лісової та аграрної біомаси активно досліджується юридичною, економічною, технічною, сільськогосподарською та іншими галузями науки. Окремі правові питання розглядаються у рамках міждисциплінарних досліджень.

Теоретичну основу цього дослідження склали праці, присвячені: правовій охороні лісів в умовах воєнного часу (Заверюха, 2022); правовому регулюванню вирощування та перероблення сільськогосподарської сировини для виробництва біопалива (Пастух, 2017); аналізу можливостей заготівлі деревного палива в лісах України (Гелетуха та ін., 2018); використанню паливної деревини у фокусі уваги біоенергетичної політики України (Соловій та ін., 2019); еколого-збалансованому використанню маргінальних земель при вирощуванні енергетичних

культур (Мазур та ін., 2019); агроекологічним передумовам розвитку біоенергетики в Україні (Ганженко, 2022); науково-методичному підході до оптимізації використання деградованих та малопродуктивних сільськогосподарських земель на засадах збалансованого розвитку регіону (Стадницька, 2018); іншим питанням, що стосуються теми дослідження.

Наукові результати, представлені в зазначених працях, дають відповідь на частину питань щодо сталого зростання біоенергетичної галузі України. Однак чимало інших проблем у сфері сталого виробництва лісової та аграрної біомаси очікують нових наукових розвідок та пошуку шляхів розв'язання за допомогою правових засобів.

З огляду на це, **метою дослідження** є аналіз та уточнення окремих правових підходів щодо сталого зростання біоенергетичної галузі України на основі лісової та аграрної біомаси.

Виклад основного матеріалу. Почати потрібно з того, що відповідні види біомаси виконують різну роль у функціонуванні біоенергетики, мають відмінний енергетичний потенціал та специфіку в контексті забезпечення реалізації принципів і досягнення цілей сталого розвитку. Тому в цій статті правові та інші аспекти сталості біоенергетики розглядатимуться окремо щодо кожного з цих видів біомаси.

1. *Правові підходи щодо заготівлі сталої лісової біомаси.* Біоенергетика може вважатися ефективною лише тоді, коли вона не порушує принципів сталого ведення лісового господарства (управління лісами) та раціонального використання деревини. Необхідно враховувати, по-перше, значення лісів як засобу стабілізації та покращення стану навколишнього середовища, і, по-друге, здатність лісових екосистем виступати одночасно засобами, предметами та продуктами праці в різних секторах економіки (Мішенін та ін., 2021). Зважаючи на це, особливої уваги потребує взаємозв'язок екологічної, лісової та біоенергетичної політик. Варто погодитися, що біоенергетична політика є похідною, залежною від екологічної та лісової політик, оскільки енергетичне використання лісової біомаси має здійснюватися відповідно до екологічних обмежень (Соловій та ін., 2019). Як визначено в ст. 2 Лісового кодексу України, лісові відносини спрямовані на охорону, відтворення та *стале* використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства (Лісовий кодекс України, 1994). Отже, біоенергетичні відносини, пов'язані з використанням лісової біомаси, не повинні суперечити меті лісових відносин.

У науковій літературі наголошується, що прогнозування розвитку біоенергетики має ґрунтуватися на аналізі можливостей заготівлі паливної деревини в лісах України з огляду на суспільні потреби та екологічні обмеження. Аналіз показує, що потенціал відповідної деревини є значним (Соловій та ін., 2019). За даними Інституту технічної теплофізики НАН України, економічно доступний потенціал деревної біомаси (паливна деревина, порубкові залишки, відходи деревообробки, сухостій та ін.) складає 2,75 млн тонн нафтового еквіваленту (н.е.), або 12% від загального енергетичного потенціалу біомаси (Гелетуха та ін., 2022). За прогнозами фахівців, до 2050 р. цей потенціал може зрости майже до 4 млн тонн н.е. (Дорожня карта розвитку біоенергетики в Україні до 2050 року і План дій до 2025 року, 2021), тоді як реальний рівень споживання – до 3 млн тонн н.е. (Трибой та ін., 2021).

Військові дії на території України, викликані російським вторгненням, наклали великий відбиток на якість лісів і стан лісової галузі. За даними Державного агентства лісових ресурсів України, за шість місяців війни сума збитків, завданих лісовій галузі, склала 18,7 млрд грн. (Європа ініціювала підтримку лісового фонду України під час війни, 2022). До основних факторів мілітарного та постмілітарного впливу на можливості використання лісової біомаси в енергетичних цілях необхідно віднести:

– знищення та пошкодження лісів в зонах активного ведення воєнних дій (пожежі, обстріли, пересування військової техніки та ін.). Порівняно з минулим роком, у 2022 р. кількість лісових пожеж зросла у 2,3 рази, а площа – у 77 разів. У 70% випадків їх причиною є активні бойові дії, обстріли крилатими ракетами або вибухи боєприпасів (Кількість лісових пожеж у порівнянні з 2021 р. зросла у 2,3 рази, а площа – у 77 разів, 2022);

– мінування великих площ лісів, що на багато років чи навіть десятиліть робить їх непридатними для господарського використання;

– окупація Росією окремих територій України разом із лісовими масивами, що не дозволяє вживати будь-яких заходів щодо їх охорони, відновлення та сталого використання;

– великі потреби в деревині для оборони України, а саме будівництва та облаштування фортифікаційних споруд, укріплень, приготування їжі, обігріву і т. д. (Заверюха, 2022). Під виглядом оперативного задоволення оборонних потреб можуть також просуватися приватні інтереси, що завдає шкоди лісам (Вплив війни на ліси України, 2022).

З одного боку, існування цих факторів має наслідком унеможливлення чи ускладнення доступу до значної частини лісової біомаси, потенційно придатної для виробництва твердого та іншого біопалива. З іншого боку, з'являються великі обсяги зіпсованої деревини, яка за своїми властивостями не придатна для виробництва різної продукції, але може використовуватися як паливо. Перспективи інтенсивнішого використання лісових ресурсів для виконання завдань повоєнного відновлення України також дають підстави очікувати збільшення обсягу відходів лісозаготівлі та деревообробки, що є ліквідними з погляду біоенергетики.

Залучення різних видів деревної біомаси в стає виробництво енергії стримується правовими та іншими перешкодами. Як відзначають фахівці, в Україні практично не використовується енергетичний потенціал порубкових решток, обсяг яких зазвичай складає близько 14% від обсягу заготівлі якісної деревини (для біоенергетики доступно до 80% порубкових решток, адже принаймні 20% має залишатися в лісі для збереження його екологічних властивостей). Для розв'язання цієї проблеми в літературі пропонується удосконалити правове регулювання у сфері поводження з відповідними рештками шляхом:

- упродовження обліку всього обсягу порубкових решток;
- покладення на постійних лісокористувачів обов'язку щодо вивезення 80% порубкових решток до найближчих доріг для продажу їх компаніям, що виробляють тверде біопаливо;
- установлення обов'язку постійних лісокористувачів щодо заготівлі деревного палива в обґрунтованих обсягах;
- заборони суцільного та часткового спалювання порубкових решток, яке передбачається чинним лісовим законодавством (Гелетуха та ін., 2018).

Варто відзначити, що нераціональне поводження із порубковими рештками санкціонується не лише застарілим, але й новітнім законодавством. Так, постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2022 р. № 612 «Про затвердження Порядку організації охорони і захисту лісів» встановлюються протипожежні вимоги до спалювання порубкових решток (Порядок організації охорони і захисту лісів, 2022), хоча це питання може бути вирішено шляхом організації їх енергетичного використання. Перехід від ліквідації лісосічних відходів шляхом їх спалювання на місці рубки до виробництва з них твердого біопалива є кращим варіантом для забезпечення пожежної, екологічної та енергетичної безпеки.

Для України як кандидата на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС) та члена Енергетичного Співтовариства важливо наблизити своє законодавство до спеціальних вимог щодо сталості біопалива, яке отримується з лісової біомаси. Такі вимоги встановлює Директива (ЄС) 2018/2001 про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у формі критеріїв сталості та скорочення викидів парникових газів. Відповідні критерії спрямовані на те, щоб лісова біомаса, яка вважається відновлюваним джерелом енергії та споживання якої може стимулюватися шляхом надання фінансової підтримки, вироблялася сталим способом. Для забезпечення законності лісозаготівельних робіт, відновлення та покращення продуктивних властивостей лісу, збереження природоохоронних територій, зменшення негативного впливу на якість ґрунту та біорозмаїття країна походження лісової біомаси повинна мати відповідне законодавство, системи контролю і примусу. Ця країна також зобов'язана вживати заходів для збереження та збільшення природних запасів і поглиначів вуглецю, як і надати докази того, що зареєстровані викиди в секторі землекористування, змін у землекористуванні та лісівництва (LULUCF-sector) не перевищують їх поглинання (Директива (ЄС) 2018/2001 про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел, 2018).

Зміни до відповідної Директиви, прийняті Європейським парламентом 14.09.2022 р., передбачають уведення жорсткіших обмежень на енергетичне використання лісової біомаси. Головною новелою є припинення фінансової підтримки для виробництва енергії з *первинної деревної біомаси*. Під цією біомасою розуміється уся кругла деревина, що була зрублена або іншим чином заготовлена та вивезена. До первинної належить і деревина, заготовлена в іншій формі, зокрема розколота, подібна до квадрату, гілки, пні та ін. (Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2018/2001, 2022).

2. *Правові підходи щодо отримання сталої аграрної біомаси.* Аграрна біомаса, що складається із первинних і вторинних сільськогосподарських залишків та енергетичних культур (рослин), має найбільший енергетичний потенціал серед інших видів біомаси (проєкт Національного плану дій з розвитку відновлюваної енергетики на період до 2030 року, 2022). Її потенціал оцінюється майже у 18,5 млн тонн н.е., або у 78% від сукупного енергетичного потенціалу біомаси. Однак рівень енергетич-

ного використання аграрної біомаси є вкрай низьким. Наприклад, у виробництві біопалива задіяно лише 3% доступної соломи (Гелетуша та ін., 2022).

Перспективним для України є такий напрям розвитку біоенергетики, як створення плантацій енергетичних культур (верба, тополя, міскантус, світчграс та ін.), але за умови здійснення цієї діяльності відповідно до принципів сталості. За даними Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, технічно-досяжний потенціал малопродуктивних земель для вирощування енергетичних культур в Україні, що становить 2 млн га, може дозволити замінити орієнтовно 10 млрд м³ природного газу (Законодавча політика щодо підтримки вирощування енергетичних рослин, 2020). Ще в березні 2021 р. у Верховній Раді України було зареєстровано два законопроекти, спрямовані на стимулювання вирощування енергетичних культур. Цими документами пропонується закріпити в законодавстві поняття «енергетичні рослини», встановити мінімальний строк та позаконкурентний порядок надання в оренду деградованих та малопродуктивних земельних ділянок сільськогосподарського призначення для вирощування енергетичних рослин (проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку сфери вирощування енергетичних рослин», 2021), а також передбачити пільговий розмір орендної плати для земельних ділянок, на яких вирощуються ці рослини (проект Закону України «Про внесення змін до статті 288 Податкового кодексу України щодо орендної плати для земельних ділянок, на яких вирощуються енергетичні рослини», 2021).

Пропоновані зміни потребують аналізу з погляду комплексного підходу до збалансованого використання деградованих та малопродуктивних земель. У науковій літературі виділяють три альтернативні напрями використання цих земель, а саме виробничий, природоохоронний та рекреаційний. Виробничий напрям означає переорієнтацію рослинництва на інші види невиснажливого землеробства, зокрема й на вирощування енергетичних культур. У рамках природоохоронного напрямку має діяти заборона на будь-яку діяльність, що порушує природний перебіг процесів в агроландшафті (Стадницька, 2018). Отже, *виробництво рослинної біомаси може не лише задовольняти сировинні потреби біоенергетики, але й бути одним із шляхів зниження антропогенного впливу на земельні ресурси та поліпшення їх якості*. Водночас отримання відповідного агро-

екологічного ефекту від вирощування енергетичних культур стає можливими за дотримання певних умов.

Фахові сільськогосподарські дослідження свідчать, що під час використання так званих «маргінальних» земель важливо досягти екологічної рівноваги середовища, за якого продукування енергетичної біомаси поєднується із компенсацією втрачених властивостей низькоякісних ґрунтів (Мазур та ін., 2019). Цей аспект сталості біоенергетики заслуговує на увагу з огляду на те, що в Бразилії та інших країнах інтенсивне виробництво рослинної біомаси призводило до збільшення використання пестицидів, виснаження і деградації ґрунтів (Лук'янова, 2015). Інші дослідження показують, що вирощування окремих видів енергетичних культур, навпаки, може позитивно впливати на стан сільськогосподарських земель.

Наприклад, науковці Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН стверджують, що вирощування багаторічних біоенергетичних рослин на малопродуктивних та еродованих землях допомагає відновити їх родючість та отримати сталу сировину для виробництва біопалива (Ганженко, 2022). У дисертації Ю.Ю. Браніцького відмічається, що вирощування проса лозовидного (світчграс) має такі додаткові переваги, як накопичення вуглецю та відновлення поживних речовин у ґрунтах (Браніцький, 2020).

Наведені результати досліджень у галузі рослинництва спонукають до пошуку шляхів *правової гармонізації цілей консервації деградованих та малопродуктивних земель із цілями вирощування на них енергетичних культур* на основі виваженого підходу (Трегуб, 2019).

Як визначено законом, консервацією земель є припинення чи обмеження їх господарського використання на визначений термін із одночасним залуженням, залісенням або ренатуралізацією (Закон України «Про охорону земель», 2003). Під час визначення земель, що підлягають консервації, ураховуються показники, що характеризують ґрунтові властивості земель і зумовлюють необхідність їх консервації за природно-сільськогосподарськими зонами (Порядок консервації земель, 2022). Юридично можливість консервації земель у режимі їх обмеженого господарського використання з'явилася в 2022 р. у зв'язку з внесенням відповідних змін до земельного законодавства.

У правничій літературі вже висловлювалася думка щодо визнання вирощування енергетичних культур на деградованих та малопродуктивних землях, господарське використання

яких є екологічно небезпечним та економічно неефективним, заходом з їх консервації (Пастух, 2017). Цю ідею можна підтримати, але в тому разі, якщо виробництво рослинної біомаси цілковито відповідає меті консервації як особливого заходу з охорони земель. Для вирішення цього питання важливе значення мають ґрунтові властивості, природно-кліматичні умови розташування земель, вид енергетичних культур, технології їх вирощування та інші чинники. Для забезпечення охорони та раціонального використання деградованих і малопродуктивних земель *на законодавчому рівні доцільно встановити спеціальні умови, виконання яких дозволить прирівнювати вирощування енергетичних культур на відповідних землях до їх консервації*. Перелік цих умов і їх зміст потребують окремого обґрунтування на основі актуальних даних сільськогосподарської науки.

Висновки. Отже, підходи до регулювання лісових відносин є первісними і визначальними щодо підходів до регулювання біоенергетичних відносин. Необґрунтоване піднесення біоенергетичних цілей загрожує зниженням ефективності державної політики у сфері сталого управління лісами.

Майже нереалізованою складовою потенціалу сталої лісової біомаси є порубкові рештки,

що утворюються в місцях лісозаготівлі. Узагальнення результатів попередніх досліджень свідчить, що введення правил раціонального поводження із відходами і продуктами лісового господарства та лісозаготівлі сприятиме розширенню сталого енергетичного використання лісової біомаси.

У ЄС застосовуються спеціальні критерії сталості та скорочення викидів парникових газів для біопалива, яке отримується з лісової біомаси. Поглиблена адаптація законодавства України до оновлених підходів права ЄС щодо регулювання біоенергетичних відносин передбачатиме введення жорсткіших обмежень на енергетичне використання лісових ресурсів, зокрема первинної деревної біомаси.

У рамках удосконалення правових засад отримання сталої аграрної біомаси доцільно впроваджувати концептуальний підхід, який ґрунтується на ідеї правової гармонізації цілей консервації деградованих та малопродуктивних земель із цілями вирощування на них енергетичних культур. Існує необхідність встановлення в законодавстві умов, виконання яких дозволить прирівнювати створення плантацій цих культур до консервації земель.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>
2. Пріоритет розвитку біоенергетики України значно підвищився в умовах терористичних дій росії та глобальної енергетичної кризи. *Урядовий портал*. 15.07.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/priorytet-rozvytku-bioenerhetyky-ukrainy-znachno-pidvyshchysia-v-umovakh-terorystychnykh-dii-rosii-ta-hlobalnoi-enerhetychnoi-kryzy>
3. Виробництво енергії з біомаси в Україні: технології, розвиток, перспективи / Ін-т технічної теплофізики НАН України; за ред. Г. Гелетуки. Київ: Академперіодика, 2022. 373 с.
4. Лук'янова М.М. Біоенергетика для сільського розвитку. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2015. Вип. 211 (1). С. 114–122.
5. Проект Плану відновлення України: матеріали робочої групи «Енергетична безпека» / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. 2022. 164 с. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf>
6. Заверюха М.М. Правова охорона лісів в умовах воєнного часу. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2022. Вип. 3. С. 164–167. URL: <https://doi.org/10.51547/ppr.dp.ua/2022.3.27>
7. Пастух А.В. Правове регулювання вирощування та перероблення сільськогосподарської сировини для виробництва біопалива: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ, 2017. 18 с.
8. Гелетука Г.Г., Железна Т.А., Драгнев С.В., Баштовий А.І. Аналіз можливостей заготівлі деревного палива в лісах України. *Пром. теплотехніка*. 2018. Т. 40. № 1. С. 61–67.
9. Соловій І.П., Кафлик М.С., Дубневич П.Б. Використання паливної деревини у фокусі уваги біоенергетичної політики України. *Наукові праці Лісівничої академії наук України*. 2019. Вип. 19. С. 171–177. URL: <https://doi.org/10.15421/411939>
10. Мазур В.А., Кравчук Г.І., Гончарук Г.С. Еколого-збалансоване використання маргінальних земель при вирощуванні енергетичних культур. *Сільське господарство та лісівництво*. 2019. № 15. С. 5–20.

11. Ганженко О.М. Агроекологічні передумови розвитку біоенергетики в Україні. *Проблеми і перспективи фітоімунітету в селекції рослин*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 125-річчю з дня народження видатного вченого-фітопатолога та селекціонера-імунолога, заслуж. діяча науки і техніки України Шевченка Василя Миколайовича (м. Київ, 10–11 листопада 2022 р.). Київ, 2022. С. 14–16.
12. Стадницька О.В. Науково-методичний підхід до оптимізації використання деградованих та малопродуктивних сільськогосподарських земель на засадах збалансованого розвитку регіону. *Збалансоване природокористування*. 2018. № 1. С. 144–151.
13. Мішенін Є.В., Ярова І.Є., Жилінська О.І., Степаненко Є.С. Лісова біоекономіка в системі сталого просторового розвитку: глобальні та регіональні орієнтири. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2021. № 2. С. 183–194.
14. Лісовий кодекс України: Закон України від 21.01.1994 р. № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>
15. Дорожня карта розвитку біоенергетики в Україні до 2050 року і План дій до 2025 року. URL: https://saf.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/D5-Roadmap_Action-Plan_EN_03-12-2021_FINAL.pdf
16. Трибой О., Радченко С., Зубенко В., Гайдай О. Сприяння енергетичній безпеці та сталому розвитку місцевих громад в Україні: посібник / ГО «Агентство з відновлюваної енергетики». 2021. 106 с. URL: <https://rea.org.ua/wp-content/uploads/2021/10/handbook-promoting-energy-security.pdf>
17. Європа ініціювала підтримку лісового фонду України під час війни. *Державне агентство лісових ресурсів України*. 31.08.2022. URL: <https://forest.gov.ua/news/yevropa-initsiiuvala-pidtrymku-lisovoho-fondu-ukrainy-pid-chas-viiny>
18. Кількість лісових пожеж у порівнянні з 2021 р. зросла у 2,3 рази, а площа – у 77 разів. *Державне агентство лісових ресурсів України*. 29.08.2022. URL: <https://forest.gov.ua/news/kilkist-lisovykh-pozhezh-u-porivnianni-z-analohichnym-periodom-mynuloho-roku-zroslo-u-23-razy-a-ploshcha-u-77-raziv>
19. Вплив війни на ліси України. *Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина»*. 16.06.2022. URL: <http://epl.org.ua/about-us-posts/vplyv-viiny-na-lisy-ukrayiny/>
20. Про затвердження Порядку організації охорони і захисту лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2022 р. № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2022-%D0%BF#Text>
21. Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0082.01.ENG
22. Amendments adopted to the European Parliament on 14 September 2022 on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council, Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council and Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0317_EN.html#ref_2_9
23. Проєкт Національного плану дій з розвитку відновлюваної енергетики на період до 2030 року. URL: <https://sae.gov.ua/uk/content/elektronni-consultatsii>
24. Законодавча політика щодо підтримки вирощування енергетичних рослин. *Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України*. https://sae.gov.ua/sites/default/files/SAEE_energy_plants_08_10_2020.pdf
25. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння розвитку сфери вирощування енергетичних рослин: проєкт Закону України від 12.03.2021 р. № 5227. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71384
26. Про внесення змін до статті 288 Податкового кодексу України щодо орендної плати для земельних ділянок, на яких вирощуються енергетичні рослини: проєкт Закону України від 12.03.2021 р. № 5228. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71385
27. Браніцький Ю.Ю. Обґрунтування технологічних прийомів вирощування проса лозовидного (світчграс) для умов Лісостепу Правобережного: дис. ... канд. сільськогосп. наук: 06.01.09. Кам'янець-Подільський, 2020. 220 с.
28. Трегуб О.А. Правове регулювання у сфері виробництва та використання біомаси як джерела енергії на засадах сталого розвитку: наукова доповідь. Київ: НАН України; ДУ «Ін-т економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова НАН України», 2019. 33 с. URL: <https://hozpravoreposit.kyiv.ua/handle/765432198/154>
29. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

30. Про затвердження Порядку консервації земель: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.01.2022 р. № 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-2022-%D0%BF#n40>

REFERENCES:

1. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ekonomichnoi stratehii na period do 2030 roku [On the approval of the National Economic Strategy for the period up to 2030]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2021 r. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25> [in Ukrainian].
2. Priorytet rozvytku bioenerhetyky Ukrainy znachno pidvyshchyvsia v umovakh terorystychnykh dii rosii ta hlobalnoi enerhetychnoi kryzy [The priority of bioenergy development in Ukraine has increased significantly in the context of terrorist actions of Russia and the global energy crisis]. *Uriadovyi portal*. 15.07.2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/priorytet-rozvytku-bioenerhetyky-ukrainy-znachno-pidvyshchyvsia-v-umovakh-terorystychnykh-dii-rosii-ta-hlobalnoi-enerhetychnoi-kryzy> [in Ukrainian].
3. Heletukha, H. ta in. (2022). *Vyrobnytstvo enerhii z biomasy v Ukraini: tekhnolohii, rozvytok, perspektyvy* [Energy production from biomass in Ukraine: technologies, development, prospects]. Kyiv [in Ukrainian].
4. Lukianova, M.M. (2015). Bioenerhetyka dlia silskoho rozvytku [Bioenergy for rural development]. *Naukovyi visnyk Natsionalnogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya: Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes – Scientific Bulletin of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Economics, Agricultural Management, Business*, 211, 114–122 [in Ukrainian].
5. Proiekt Planu vidnovlennia Ukrainy [Draft Plan for the Restoration of Ukraine]: materialy robochoi hrupy “Enerhetychna bezpeka”. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf> [in Ukrainian].
6. Zaveriukha, M.M. (2022). Pravova okhorona lisiv v umovakh voiennoho chasu [Legal protection of forests in wartime conditions]. *Dniprovskiyi naukovyi chasopys publicnogo upravlinnia, psykholohii, prava – Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law*, 3, 164–167 [in Ukrainian].
7. Pastukh, A.V. (2017). *Pravove rehuliuвання vyroshchuvannia ta pereroblennia silskohospodarskoi syrovyny dlia vyrobnytstva biopalyva* [Legal regulation of cultivation and processing of the agricultural raw materials for biofuel production]: Kyiv [in Ukrainian].
8. Heletukha, H.H., Zheliezna, T.A., Drahnev, S.V., Bashtovyi, A.I. (2018). Analiz mozhlyvosti zahotivli derevnoho palyva v lisakh Ukrainy [Analysis of the possibilities of harvesting wood fuel in the forests of Ukraine]. *Prom. Teplotekhnika – Industrial Heat Engineering*, 40, 1, 61–67 [in Ukrainian].
9. Solovii, I.P., Kaflyk, M.S., Dubnevych, P.B. (2019). Vykorystannia palyvnoi derevyny u fokusi uvahy bioenerhetychnoi polityky Ukrainy. *Naukovi pratsi Lisivnychoi akademii nauk Ukrainy – Proceedings of the Forestry Academy of Sciences of Ukraine*, 19, 171–177 [in Ukrainian].
10. Mazur, V.A., Kravchuk, H.I., Honcharuk, H.S. (2019). Ekoloho-zbalansovane vykorystannia marhinalnykh zemel pry vyroshchuvanni enerhetychnykh kultur [Ecological and balanced use of marginal lands for growing energy crops]. *Silske hospodarstvo ta lisivnytstvo – Agriculture and Forestry*, 15, 5–20 [in Ukrainian].
11. Hanzhenko, O.M. (2022). Ahroekolohichni peredumovy rozvytku bioenerhetyky v Ukraini [Agroecological preconditions for the development of bioenergy in Ukraine]. *Problemy i perspektyvy fitoimunitetu v selektsii roslyn – Problems and prospects of phytoimmunity in plant breeding*, 14–16 [in Ukrainian].
12. Stadnytska, O.V. (2018). Naukovo-metodychnyi pidkhid do optymizatsii vykorystannia dehradovanykh ta maloproduktyvnykh silskohospodarskykh zemel na zasadakh zbalansovanoho rozvytku rehionu [Scientific and methodological approach to optimizing the use of degraded and unproductive agricultural land on the basis of balanced development of the region]. *Zbalansovane pryrodokorystuvannia – Balanced Nature Management*, 1, 144–151 [in Ukrainian].
13. Mishenin Ye.V., Yarova I.Ie., Zhylinska O.I., Stepanenko Ye.S. (2021). Lisova bioekonomika v systemi staloho prostorovoho rozvytku: hlobalni ta rehionalni oriientyry [Forest bioeconomy in the system of sustainable spatial development: global and regional benchmarks]. *Visnyk SumDU. Seriya «Ekonomika» – Visnyk of Sumy State University. Economy series*, 2, 183–194 [in Ukrainian].
14. Lisovyi kodeks Ukrainy [Forest Code of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 21.01.1994 r. № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> [in Ukrainian].
15. Dorozhnia karta rozvytku bioenerhetyky v Ukraini do 2050 roku i Plan dii do 2025 roku [Bioenergy Policy Roadmap until 2050 and Action Plan until 2025]. URL: https://saf.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/D5-Roadmap_Action-Plan_EN_03-12-2021_FINAL.pdf [in Ukrainian].
16. Tryboi, O., Radchenko, S., Zubenko, V., Haidai, O. (2021) Spryiannia enerhetychnii bezpetsi ta stalomu rozvytku mistsevykh hromad v Ukraini [Promoting energy security and sustainable development of local com-

munities in Ukraine]. URL: <https://rea.org.ua/wp-content/uploads/2021/10/handbook-promoting-energy-security.pdf> [in Ukrainian].

17. Yevropa initsiiuvava pidtrymku lisovoho fondu Ukrainy pid chas viiny [Europe initiated support for Ukraine's forest fund during the war]. *Derzhavne ahentstvo lisovykh resursiv Ukrainy*. URL: <https://forest.gov.ua/news/yevropa-initsiiuvava-pidtrymku-lisovoho-fondu-ukrainy-pid-chas-viiny> [in Ukrainian].

18. Kilkist lisovykh pozhezh u porivnianni z 2021 r. zrosla u 2,3 razy, a ploscha – u 77 raziv [The number of forest fires increased 2.3 times compared to 2021, and the area – 77 times]. *Derzhavne ahentstvo lisovykh resursiv Ukrainy*. URL: <https://forest.gov.ua/news/kilkist-lisovykh-pozhezh-u-porivnianni-z-analohichnym-periodom-mynuloho-roku-zrosla-u-23-razy-a-ploscha-u-77-raziv> [in Ukrainian].

19. Vplyv viiny na lisy Ukrainy [The impact of the war on the forests of Ukraine]. Mizhnarodna blahodiina orhanizatsiia “Ekolohiia-Pravo-Liudyna”. URL: <http://epl.org.ua/about-us-posts/vplyv-vijny-na-lisy-ukrayiny/> [in Ukrainian].

20. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii okhorony i zakhystu lisiv [On approval of the Procedure for organizing the protection of forests]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20.05.2022 r. № 612. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

21. Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2018.328.01.0082.01.ENG [in English].

22. Amendments adopted to the European Parliament on 14 September 2022 on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council, Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council and Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0317_EN.html#ref_2_9 [in English].

23. Proiekt Natsionalnoho planu dii z rozvytku vidnovliuvanoi enerhetyky na period do 2030 roku [Draft National Action Plan for the Development of Renewable Energy until 2030]. URL: <https://sae.gov.ua/uk/content/elektronni-consultatsii> [in Ukrainian].

24. Zakonodavcha polityka shchodo pidtrymky vyroshchuvannia enerhetychnykh roslyn [Legislative policy to support the cultivation of energy plants]. *Derzhavne ahentstvo z enerhoefektyvnosti ta enerhozberezhennia Ukrainy*. https://sae.gov.ua/sites/default/files/SAEE_energy_plants_08_10_2020.pdf [in Ukrainian].

25. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo spryiannia rozvytku sfery vyroshchuvannia enerhetychnykh roslyn [On amendments to certain legislative acts of Ukraine to promote the development of the sphere of growing energy plants]: proiekt Zakonu Ukrainy vid 12.03.2021 r. № 5227. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71384 [in Ukrainian].

26. Pro vnesennia zmin do statti 288 Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo orendnoi platy dlia zemelnykh dilianok, na yakykh vyroshchuiutsia enerhetychni roslyny [On amendments to Article 288 of the Tax Code of Ukraine regarding rent for land plots on which energy plants are grown]: proiekt Zakonu Ukrainy vid 12.03.2021 r. № 5228. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71385 [in Ukrainian].

27. Branitskyi, Yu.Iu. (2020). *Obgruntuvannia tekhnolohichnykh pryiomiv vyroshchuvannia prosa lozovydnoho (svitchhras) dlia umov Lisostepu Pravoberezhnoho [Substantiation of technological methods of switch-grass cultivation in conditions of Right-bank Forest Steppe]*. Kamianets-Podilskyi [in Ukrainian].

28. Trehub, O.A. (2019). Pravove rehuliuвання u sferi vyrobnytstva ta vykorystannia biomasy yak dzherela enerhii na zasadakh staloho rozvytku [Legal regulation in the field of production and use of biomass as a source of energy on the basis of sustainable development]. Kyiv. URL: <https://hozpravoreposit.kyiv.ua/handle/765432198/154> [in Ukrainian].

29. Pro okhoronu zemel [On land protection]: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text> [in Ukrainian].

30. Pro zatverdzhennia Poriadku konservatsii zemel [On the approval of the Procedure for land conservation]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19.01.2022 r. № 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-2022-%D0%BF#n40> [in Ukrainian].

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.9

Антон БОРИСЕНКО

доктор філософії у сфері права, доцент кафедри цивільного, господарського та екологічного права, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», пр. Д. Яворницького, 19, м. Дніпро, Україна, 49005

Євген КУШНЄРОВ

кандидат технічних наук, докторант кафедри конституційного та адміністративного права, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

DOI: 10.32782/LST/2022-3-3

Бібліографічний опис статті: Борисенко, А., Кушніров, Є. (2022). Адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту патентних прав: європейський та національний досвід регулювання. *Law. State. Technology*, 3, 18–23, doi: 10.32782/LST/2022-3-3

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПАТЕНТНИХ ПРАВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ

Актуальність статті обумовлена необхідністю забезпечення ефективності розбудови демократичної та розвинутої держави, здатної забезпечити реалізацію та захист прав та інтересів приватної особи в цілому, і зокрема у сфері інтелектуальної власності. в соціальному плані країни є належне забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Підкреслено, що основою для ефективного здійснення патентних прав пов'язується із вирішенням проблематики функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення реєстрації, реалізації та захисту права інтелектуальної власності в Україні. Зазначено, що необхідність забезпечення ефективності нормативно-правового регулювання патентних прав в Україні обґрунтувало актуальність здійснення даного дослідження. Метою статті визначено здійснення системного аналізу законодавства у сфері інтелектуальної власності, наукових публікацій та підходів, узагальнень статистичних показників діяльності у сфері патентування задля встановлення адміністративно-нормативних засад реалізації патентних прав та інтересів приватної особи. Зроблено висновок про доцільність розуміння під адміністративно-правовим забезпеченням реалізації та захисту патентних прав приватної особи має розумітися нормативно встановлена, комплексна, організаційна діяльність суб'єктів владних повноважень із встановлення, здійснення та гарантування умов обігу об'єктів промислової власності. Підкреслено, що адміністративно-правове забезпечення патентних прав творця та винахідника перебуває в процесі реформування та постійних трансформацій, при цьому ефективність такого механізму є фактором стимулювання інтенсивності розвитку міжнародних та внутрішньо національних економічних, організаційно-правових та науково-технічних зв'язків. Зроблено акцент, що в умовах підписання Угоди про Асоціацію з ЄС Україна є необхідним систематизація та узагальнення чинного національного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності згідно із стандартами законодавства європейських країн, що вимагає нормативного закріплення класифікації патентів, різновидів торговельних марок, обґрунтування використання географічних зазначень, захисту промислових зразків.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, електронне врядування, механізм, патент, патентні права, право інтелектуальної власності, принципи, публічна адміністрація, статус, суб'єкт.

Anton BORYSENKO

PhD in Law, Associate Professor at the Department of Civil, State and Environmental Law, Dnipro University of Technology, Dnipro University of Technology, 19 avenue Dmytra Yavornytskoho, Dnipro, Ukraine, 49005

Yevhen KUSHNIEROV

Candidate of Technical Sciences, Postgraduate Student at the Department of Constitutional and Administrative Law, Zaporizhzhia National University, Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine, 69600

DOI: 10.32782/LST/2022-3-3

To cite this article: Borysenko, A., Kushnierov, Ye. (2022). Administratyvno-pravovyi mekhanizm realizatsii ta zakhystu patentnykh prav: yevropeyskyi ta natsionalnyi dosvid rehuliuвання [Administrative legal mechanism for the implementation of the protection of patent rights: European and national regulation details]. *Law. State. Technology*, 3, 18–23, doi: 10.32782/LST/2022-3-3

ADMINISTRATIVE LEGAL MECHANISM FOR THE IMPLEMENTATION OF THE PROTECTION OF PATENT RIGHTS: EUROPEAN AND NATIONAL REGULATION DETAILS

The relevance of the article is due to the need to ensure the effectiveness of the development of a democratic and developed state, capable of ensuring the realization and protection of the rights and interests of a private person in general, and in particular in the field of intellectual property. In the social plan of the country, there is a proper provision of the rights and freedoms of a person and a citizen. It is emphasized that the basis for the effective exercise of patent rights is connected with the solution of the problems of the functioning of the administrative-legal mechanism for ensuring the registration, implementation and protection of intellectual property rights in Ukraine. It was noted that the need to ensure the effectiveness of regulatory regulation of patent rights in Ukraine substantiated the relevance of this research. The purpose of the article is to carry out a systematic analysis of legislation in the field of intellectual property, scientific publications and approaches, generalizations of statistical indicators of activity in the field of patenting in order to establish the administrative and regulatory basis for the implementation of patent rights and interests of a private person. It was concluded that it is appropriate to understand the administrative and legal support for the implementation and protection of the patent rights of a private person as the normatively established, complex, organizational activity of the subjects of power to establish, implement and guarantee the conditions for the circulation of industrial property objects. It is emphasized that the administrative and legal protection of the patent rights of the creator and inventor is in the process of reformation and constant transformations, while the effectiveness of such a mechanism is a factor in stimulating the intensity of the development of international and domestic economic, organizational, legal, and scientific and technical ties. It was emphasized that under the conditions of signing the Association Agreement with the EU Ukraine, it is necessary to systematize and generalize the current national legislation in the field of protection of intellectual property rights in accordance with the standards of the legislation of European countries, which requires the normative consolidation of the classification of patents, types of trademarks, justification of the use of geographical indications, protection of industrial designs.

Key words: administrative and legal provision, electronic governance, mechanism, patent, patent rights, intellectual property law, principles, public administration, status, subject.

Постановка проблеми. Центральною особливістю правової та демократичної держави є належний рівень забезпечення реалізації та захисту прав та свобод людини і громадянина.

Прагнення до побудови в Україні демократичної і соціально орієнтованої держави, формування дієвих елементів громадянського суспільства вимагають здійснення пошуку ефективних механізмів реалізації прав, задоволення інтересів та свобод людини та громадянина (ктуальні проблеми прав і свобод людини і громадянина в Україні, 2009, с. 25).

Стан наукової розробки проблеми. До елементів правової держави необхідно віднести створення механізму захисту патентних прав в Україні. Основою для ефективного здійс-

нення патентних прав вимагає вирішення проблематики функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення реєстрації, реалізації та захисту права інтелектуальної власності в Україні. Здійснення дослідження проблематики реалізації та захисту патентних прав особи відображено у наукових працях таких вчених, як Г. Андрощук, М. Галянтич, С. Головань, С. Золота, І. Каплун, К. Куркова, А. Пишна, Г. Римарчук, Є. Юркова та інших.

Необхідність забезпечення ефективності нормативно-правового регулювання патентних прав в Україні обґрунтувало актуальність здійснення даного дослідження.

Мета статті виявляється у здійсненні системного аналізу законодавства у сфері інте-

лектуальної власності, наукових публікацій та підходів, узагальнень статистичних показників діяльності у сфері патентування задля встановлення адміністративно-нормативних засад реалізації патентних прав та інтересів приватної особи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Встановлення змісту адміністративно-правового забезпечення реалізації та захисту патентних прав та інтересів приватної особи вимагає створення дієвих механізмів функціонування та запровадження гарантій та умов формування діяльності суб'єктів у сфері інтелектуальної власності (Римарчук, 2013, с. 11). Г. Римарчук, досліджуючи проблему адміністративно-правового забезпечення прав особи у сфері інтелектуальної власності, в тому числі патентних прав, обґрунтовує доцільність її розуміння як процесів реалізації державою відповідно до національного та міжнародного нормативно-правового базису суспільних відносин, що пов'язані із здійснення права особи на творчу діяльність, їх юридичного оформлення та гарантування (Римарчук, 2013, с. 8).

До об'єктів права інтелектуальної власності відносяться патентні права особи, що можуть виникати на винахід, корисну модель чи промисловий зразок.

Згідно із положеннями Закону України від 15 грудня 1993 року № 3687-XII «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» під патентом варто розуміти патент (патент на винахід, деклараційний патент на винахід, деклараційний патент на корисну модель, патент (деклараційний патент) на секретний винахід, деклараційний патент на секретну корисну модель) – охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на винахід (корисну модель) (Про охорону прав на винаходи і корисні моделі, 1993).

Попри наявність нормативного тлумачення у науковій літературі спостерігається певна дискусія відносно встановлення змісту категорії «патент». Зокрема, П.М. Цибульов розуміє під категорією «патент» як різновиду інтелектуальної (промислової) власності, що виконує функції інструментального засобу впливу, що дозволяє забезпечити нормативне регулювання обігу прав на використання новітніх інформаційних технологій (Цибульов, 2008).

В межах загальнотеоретичних наукових розробок під патентом розуміється певний адміністративний акт індивідуальної дії, що має правовстановлюючий зміст та характер, який виступає гарантією захисту об'єкта інтелектуальної власності. Крім того необхідно підкрес-

лити, що отримання патенту за думкою окремих науковців є підставою для визнання належного обсягу дієздатності творця у сфері інтелектуальної власності, тобто саме із отриманням патенту право із можливості стає об'єктивною реальністю (Шемшученко, 1998).

Регламентування здійснення процедури отримання патенту має міжгалузевий характер, та охоплюється як положеннями актами цивільного законодавства, так і актами адміністративного законодавства, що здійснює функції унормування суспільних відносин, пов'язаних із здійсненням виконавчо-розпорядчої діяльності суб'єктів владних повноважень та здійснення іншими суб'єктами делегованих ним повноважень (Гончаренко, 2003, с. 14).

Виокремлення в якості окремого промислової власності як об'єкту права інтелектуальної власності закріплено відповідно до положень чинних міжнародних нормативно-правових актів, зокрема, у положеннях Паризької Конвенції про охорону промислової власності та Бернської Конвенції про охорону літературних творів та творів мистецтва (Паризька конвенція про охорону промислової власності, 1883; Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, 1971).

Відповідно до Паризької Конвенції про охорону промислової власності до системи патентних прав відносяться права на використання патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та вказівки про походження чи найменування місця походження, а також припинення недобросовісної конкуренції.

Згідно із актами міжнародного законодавства закріплюється розуміння промислової власності у широкому значенні, що передбачає не лише нормативне регулювання здійснення права особи на об'єкти творчої діяльності, але і на нормативне регулювання господарського супроводу їх реалізації, зокрема, у таких сферах суспільної економіки, як сільськогосподарське виробництва, добувна промисловість та інші сфери, що забезпечують реалізацію всіх продуктів промислового чи природного походження.

Необхідно підкреслити, що відповідно до міжнародного законодавства закріплюється розширений перелік патентів, що не співпадає із встановленим чинним законодавством України змістом патентних прав. Так, згідно із законодавством ЄС до патентів на винаходи відносяться такі види промислових патентів, як: патенти, що ввозяться, патенти на вдо-

сконалення, додаткові патенти і свідоцтва й таке інше.

З метою захисту патентних прав в країнах ЄС функціонує система єдиних торговельних марок Співтовариства. Організаційний супровід використання системи єдиних торговельних марок ЄС забезпечується в межах діяльності спеціального органу публічної влади, яким є відомство з торговельних марок (Кашкіна, 2003).

В межах розвитку законодавства країн ЄС з питань реалізації та захисту патентних прав було розроблено та прийнято ряд актів, зокрема, у квітні 2004 року Директиви 2004/48/ЄС, де запроваджено посилення боротьби з піратством, усунення проявів виготовлення контрафактної продукції (Капіца, 2005).

Норми законодавства ЄС у сфері захисту патентних прав посилюються правозастосовчою практикою, зокрема, судовою практикою діяльності Європейського Суду з прав людини, що утворює так звану систему «м'якого права».

На національному рівні адміністративно-правове забезпечення захисту та реалізації патентних прав відноситься до функціональних повноважень Українського інституту інтелектуальної власності (УІІВ), що є державним підприємством, адміністративно-правовий статус якого закріплено як статус органу публічної влади, що є інституційною складовою державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. При цьому положення про зміст статутної діяльності УІІВ віднесено до переліку відомостей, що містять службову таємницю (Статут Державного підприємства).

Процедура реєстрації патентних прав в Україні здійснюється відповідно до таких етапів. Першим етапом є здійснення патентно-інформаційного пошуку, що функціонально дозволяє вирішити задачі із дослідження рівня техніки та технічного оснащення реалізації патентної заявки. Даний етап є надзвичайно важливим, адже він дозволяє вирішити задачу із встановлення рівня економічної доцільності реалізації патентних прав та відповідного охоронного документу. Патентно-інформаційний пошук здійснюється не лише на національному українському рівні, але і на рівні відповідних патентних відомств США, країн Євразії, а також в межах бази даних Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ).

В разі успішності патентно-інформаційного пошуку здійснюється оформлення та подача заявки, що нормативно регламентується відповідними розумними строками, обмеженими 15 робочими днями. На підставі здійснення

формальної експертизи заявки на реєстрацію патентних прав, що має повинно тривати до 4 місяців. За результатами формальної експертизи приймається рішення кваліфікаційної експертизи (експертизи по суті), що здійснюється на підставі клопотання про її проведення та оплати відповідного збору. Задачами здійснення кваліфікаційної експертизи є проведення перевірки відповідності заявленого винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності).

Успішність здійснення формальної та кваліфікаційної експертиз відбувається державна реєстрація та видача патенту, що вимагає сплатити збір за реєстрацію та публікацію про державну реєстрацію винаходу. Термін оплати складає 3 місяці від дати отримання відповідного рішення. Здійснення видачі патенту відбувається впродовж одного місяця після державної реєстрації винаходу.

Захист патентних прав відбувається не лише на рівні органів публічної влади, але і невідомими організаціями, що функціонують в сфері реалізації патентного права: Всеукраїнська асоціація патентних повірених України; товариство винахідників і раціоналізаторів України; Українська асоціація власників товарних знаків, що опікується інтересами правовласників знаків.

Питання реалізації Угоди про Асоціацію України до країн ЄС вимагає імплементації положень стандартів актів європейського законодавства, що передбачено глави 9 «Інтелектуальна власність», що містить підрозділ 5 «Патенти» (Угода про Асоціацію між Україною). Отже, цілями укладеної Угоди про Асоціацію у сфері охорони прав інтелектуальної власності є забезпечення ефективності використання та комерціалізації об'єктів патентних прав на території України відповідно до стандартів країн ЄС.

Однією із ключових проблем нормативного регулювання використання патентних прав в Україні є створення інформаційних можливостей для взаємного обміну та обігу об'єктів права промислової власності, що розуміється як запровадження системи заходів із спрощення інформаційних потоків, соціально-ділового партнерства, укладення та реалізації ліцензійних договорів та договорів про здійснення науково-дослідних робіт.

Висновок. Отже, під адміністративно-правовим забезпеченням реалізації та захисту патентних прав приватної особи має розумітися нормативно встановлена, комплексна, організаційна діяльність суб'єктів владних повноважень із встановлення, здійснення та гарантування умов обігу об'єктів промислової власності. Адмі-

ністративно-правове забезпечення патентних прав творця та винахідника перебуває в процесі реформування та постійних трансформацій, при цьому ефективність такого механізму є фактором стимулювання інтенсивності розвитку міжнародних та внутрішньо національних економічних, організаційно-правових та науково-технічних зв'язків. В умовах підписання Угоди про Асоціацію з ЄС Україна є необхідним систематизація

та узагальнення чинного національного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності згідно із стандартами законодавства європейських країн. Реалізація стандартів законодавства країн ЄС вимагає стандартизації підходів до нормативного закріплення класифікації патентів, різновидів торговельних марок, обґрунтування використання географічних зазначень, захисту промислових зразків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Актуальні проблеми прав і свобод людини і громадянина в Україні : навч. посібник. Київ : КНТ, 2009. 232 с.
2. Римарчук Г.С. Адміністративно-правове забезпечення права інтелектуальної власності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2013. 20 с.
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3687-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>
4. Цибульов П.М. Введення до інтелектуальної власності : навчальний посібник. Київ : «Держ. інст. інтел. власн.», 2008. 124 с.
5. Юридична енциклопедія : В 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : «Укр. енцикл.», 1998. 1130 с.
6. Юридичні терміни. Тлумачний словник / ред.-упоряд. В.Г. Гончаренко. Київ : Либідь, 2003. 320 с.
7. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text
8. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. Паризький Акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
9. Право Європейського Союзу. Под ред. С. Ю. Кашкина. М.: Юрист, 2003. С. 697–721.
10. Капіца Ю. Напрямки адаптації законодавства України у сфері охорони інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу. *Право України*. 2005. № 1. С. 66–70.
11. Статут Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності». URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/about>
12. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

REFERENCES:

1. Aktualni problemy prav i svobod liudyny i hromadianyna v Ukraini : navch. posibnyk [Actual problems of the rights and freedoms of a person and a citizen in Ukraine: education]. Kyiv : KNT, 2009 [in Ukrainian].
2. Rymarchuk H.S. (2013). Administratyvno-pravove zabezpechennia prava intelektualnoi vlasnosti v Ukraini [Administrative and legal enforcement of intellectual property rights in Ukraine]. Lviv [in Ukrainian].
3. Pro okhoronu prav na vynakhody i korysni modeli: Zakon Ukrainy vid 15 hrudnia 1993 roku № 3687-XII [On protection of rights to inventions and utility models: Law of Ukraine dated December 15, 1993]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text> [in Ukrainian].
4. Tsybulov P.M. (2008). Vvedennia do intelektualnoi vlasnosti : navchalnyi posibnyk [Introduction to intellectual property: a study guide]. Kyiv : «Derzh. inst. intel. vlasn.» [in Ukrainian].
5. Yurydychna entsyklopediia [Legal encyclopedia] : V 6 t. / redkol.: Yu.S. Shemshuchenko (holova redkol.) ta in. Kyiv : «Ukr. entsykl.», 1998. 1130 s. [in Ukrainian].
6. Yurydychni terminy [Legal terms]. Tlumachnyi slovnyk / red.-uporiad. V.H. Honcharenko. Kyiv : Lybid, 2003. 320 s. [in Ukrainian].
7. Paryzka konventsiiia pro okhoronu promyslovoi vlasnosti vid 20 bereznia 1883 roku [Paris Convention for the Protection of Industrial Property of March 20, 1883]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123#Text [in Ukrainian].
8. Bernska konventsiiia pro okhoronu literaturnykh i khudozhnykh tvoriv. Paryzkyi Akt vid 24 lypnia 1971 roku, zminenyi 2 zhovtnia 1979 roku [Berne Convention on the Protection of Literary and Artistic Works. Paris Act of July 24, 1971, amended on October 2, 1979]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text [in Ukrainian].

9. Pravo Evropeiskoho Soiuzu [Law of the European Union]. Pod red. S. Yu. Kashkyna. M.: Yuryst, 2003. S. 697–721. [in Russian].

10. Kapitsa Yu. (2005). Napriamky adaptatsii zakonodavstva Ukrainy u sferi okhorony intelektualnoi vlasnosti do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu [Directions of adaptation of the legislation of Ukraine in the field of intellectual property protection to the legislation of the European Union]. Pravo Ukrainy. № 1. S. 66–70. [in Ukrainian].

11. Statut Derzhavnoho pidpriemstva “Ukrainskyi instytut intelektualnoi vlasnosti” [Statute of the State Enterprise “Ukrainian Institute of Intellectual Property”. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/about> [in Ukrainian].

12. Uhoda pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnyimi derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text [in Ukrainian].

УДК 342.9:5.08

Олена ГРАБИЛЬНИКОВА

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедра цивільного, трудового та господарського права Дніпровського національного університету ім. Олеся Гончара, проспект Гагаріна, 72, м. Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0000-0001-5523-6254

DOI: 10.32782/LST/2022-3-4

Бібліографічний опис статті: Грабильникова, О. (2022). Зарубіжний досвід оскарження в адміністративному судочинстві рішень, дій чи бездіяльності нотаріусів, державних реєстраторів з надання публічних послуг. *Law. State. Technology*, 3, 24–29, doi: 10.32782/LST/2022-3-4

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОСКАРЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСІВ, ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРАТОРІВ З НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Наукова стаття присвячена висвітленню зарубіжному досвіду оскарження рішень, дій чи бездіяльності нотаріусів, державних реєстраторів з надання публічних послуг. Розглянуто законодавчі та підзаконні акти країн пострадянських держав, так і краї ЄС, що регулюють надання публічних послуг нотаріусами та виокремлено нормативно-правові акти, що порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності нотаріусів, державних реєстраторів з надання публічних послуг.

З'ясовано та визначено правову основу оскарження рішень, дій чи бездіяльності нотаріусів, державних реєстраторів з надання публічних послуг зарубіжних країн, у т. ч. країн Європейського Союзу.

Встановлено, що аналіз законів зарубіжних країн (Республіки Молдова від 08 листопада 2002 р. «Про нотаріат», Республіки Таджикистан від 16 квітня 2012 р. «Про державний нотаріат», Республіки Узбекистан від 26 грудня 1996 р. «Про нотаріат», Республіки Казахстан від 14 липня 1997 р. «Про нотаріат», Киргизької Республіки від 30 травня 1998 р. «Про нотаріат», Республіки Туркменістан від 30 квітня 1999 р. «Про державний нотаріат», Азербайджанської Республіки від 26 листопада 1999 р. «Про нотаріат» та Республіки Вірменія від 27 грудня 2001 р. «Про нотаріат») дає підстави дійти висновку, що в зазначених країнах державний контроль за діяльністю нотаріусів поділяється на 2 види: судовий контроль за здійсненням нотаріальних дій і контроль за виконанням професійних обов'язків нотаріусами, що працюють у нотаріальних конторах органів юстиції.

Доведено, що порядок оскарження дій нотаріусів, державних реєстраторів у вищезазначених країнах є доволі традиційним і практично ідентичним, тобто адміністративний та судовий. Останній, як правило, передбачається цивільним процесуальним законодавством.

Акцентовано увагу, що на території Французької Республіки з 1945 р. по теперішній час діє Ордонанс про статус нотаріату, згідно з яким діяльність нотаріуса відбувається під прокурорським наглядом та контролем з боку Міністерства юстиції; у разі будь-яких порушень нотаріус підлягає дисциплінарним санкціям з боку професійних (мається на увазі – Міністерство юстиції Франції) та судових інстанцій.

Ключові слова: бездіяльність, зарубіжний досвід, державний реєстратор, рішення, нормативно-правові акти, оскарження, оскарження рішень, послуга, публічна послуга, нотаріус.

Olena HRABYLNIKOVA

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Civil, Labor and Economic Law, Dnipro National University named after Olesya Honchara, Gagarina Avenue, 72, Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0001-5523-6254

DOI: 10.32782/LST/2022-3-4

To cite this article: Hrabylnikova, O. (2022). Zarubizhnyi dosvid oskarchennia v administratyvnomu sudochynstvi rishen, dii chy bezdiialnosti notariusiv, derzhavnykh reiestratoriv z nadannia publichnykh posluh. [Foreign experience of appeal in the administrative court of decisions, actions or inactions of notary public offices, state registrars on the provision of public services]. *Law. State. Technology*, 3, 24–29, doi: 10.32782/LST/2022-3-4

FOREIGN EXPERIENCE OF APPEALS OF DECISIONS, ACTIONS OR INACTIONS OF NOTARY PUBLIC OFFICES, STATE REGISTRARS IN THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES

The scientific article is devoted to highlighting the foreign experience of challenging decisions, actions or inaction of notaries, state registrars in the provision of public services. The legislative and by-laws of post-Soviet states and EU countries regulating the provision of public services by notaries were considered, and the legal acts on the procedure for appealing decisions, actions or inactions of notaries, state registrars on the provision of public services were singled out.

The legal basis for appealing the decisions, actions or inaction of notaries, state registrars for the provision of public services of foreign countries, including the countries of the European Union, has been clarified and defined.

It was established that the analysis of the laws of foreign countries (Republic of Moldova dated November 8, 2002 "On Notary", Republic of Tajikistan dated April 16, 2012 "On State Notary", Republic of Uzbekistan dated December 26, 1996 "On Notary", Republic of Kazakhstan dated July 14, 1997. "About the notary", of the Kyrgyz Republic dated May 30, 1998. "About the notary", the Republic of Turkmenistan dated April 30, 1999. "About the state notary", the Republic of Azerbaijan dated November 26, 1999. "About the notary" and the Republic of Armenia dated December 27, 2001 "On Notary Publicity") gives reason to conclude that in these countries state control over the activities of notaries is divided into 2 types: judicial control over the performance of notarial actions and control over the performance of professional duties by notaries, which work in notary offices of justice bodies.

It has been proven that the procedure for challenging the actions of notaries and state registrars in the above-mentioned countries is quite traditional and practically identical, that is, administrative and judicial. The latter, as a rule, is provided for by civil procedural legislation.

Attention has been drawn to the fact that the Ordinance on the status of notaries has been in force on the territory of the French Republic since 1945, according to which the activities of notaries are under prosecutorial supervision and control by the Ministry of Justice; in case of any violations, the notary is subject to disciplinary sanctions by professional (meaning the French Ministry of Justice) and judicial authorities.

Key words: *administrative proceedings, foreign experience, state registrar, decision, legal acts, appeal, appeal of decisions, service, public service, notary.*

Актуальність проблеми. За своєю природою нотаріат не є суто національним інститутом. Не буде повним пошук витоків судового контролю за нотаріальною діяльністю та становлення інституту оскарження нотаріальних дій на теренах України без звернення до історичного досвіду інших держав. Тому доцільно проаналізувати зарубіжний досвід нормативного регулювання оскарження дій нотаріусів в таких країнах, як Республіка Молдова, Республіка Узбекистан, Республіка Казахстан та в інших зарубіжних країнах.

Для того, щоб вирішити питання становлення інституту оскарження дій нотаріусів в зарубіжних країнах, необхідно перш за все визначитися, яким шляхом та в якому напрямку йде розвиток положень сучасного законодавства держав-учасниць СНД та інших зарубіжних країн про оскарження дій нотаріусів, проаналізувати, яке місце займає судовий порядок оскарження дій нотаріусів у цивільно-процесуальному законодавстві цих країн та в чому особливості його правового регулювання.

За організацією діяльності, функціями, характером контролю нотаріат є публічно-правовим інститутом, тому законодавством зарубіжних країн також передбачена можливість оскарження нотаріальних дій та відмови в їх вчиненні у судовому порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичним підґрунтям статті є праці

вітчизняних та зарубіжних учених у галузі теорії права, адміністративного права та процесу, а саме: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, В. М. Бевзенка, Н. С. Бондаренко, В. М. Гарашука, І. П. Голосніченка, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, Є. О. Легези, О. В. Кузьменко та інших. Серед досліджень, які безпосередньо присвячені питанням державної реєстрації речових прав на нерухоме майно, слід назвати дисертації Я. О. Пономарьової на тему «Адміністративні провадження з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно» (2009 р.), С. О. Слободянюка на тему «Цивільно-правове регулювання державної реєстрації речових прав на нерухоме майно» (2012 р.), Я. В. Тамарі на тему «Адміністративні процедури з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно» (2018 р.). Але в цих наукових дослідженнях питання зарубіжного досвіду оскарження рішень, дій чи бездіяльності нотаріусів, державних реєстраторів з надання публічних послуг не досліджувалися.

Метою статті є розкриття зарубіжного досвіду оскарження рішень, дій чи бездіяльності нотаріусів, державних реєстраторів з надання публічних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правове регулювання нотаріальної діяльності у країнах СНД здійснюється на основі прийнятих законодавчих актів про

нотаріат: Основ законодавства Закону Республіки Молдова «Про нотаріат» від 8 листопада 2002 року, Закону Республіки Таджикистан «Про державний нотаріат» від 16 квітня 2012 року № 810 (Про державний нотаріат, 2012), Закону Республіки Узбекистан від 26 грудня 1996 року «Про нотаріат», Закону Республіки Казахстан від 14 липня 1997 року № 155-І «Про нотаріат» (Про нотаріат, 1997), Закону Киргизької Республіки від 30 травня 1998 року № 70 «Про нотаріат» (Про нотаріат, 1998), Закону Республіки Туркменістан від 30 квітня 1999 року № 355-І «Про державний нотаріат» (Про державний нотаріат, 1999), Закону Азербайджанської Республіки від 26 листопада 1999 року «Про нотаріат» (Про нотаріат, 1999) та Закону Республіки Вірменії «Про нотаріат» від 27 грудня 2001 року (Про нотаріат, 2001).

Окремі статті названих законів містять норми про судовий контроль за нотаріальною діяльністю, регулюють судовий порядок оскарження дій нотаріусів.

Аналіз цих законів дає підстави дійти висновку, що в країнах СНД державний контроль над діяльністю нотаріусів здійснюється у двох видах: судовий контроль над здійсненням нотаріальних дій і контроль над виконанням професійних обов'язків нотаріусами, що працюють у нотаріальних конторах з боку органів юстиції.

Порядок оскарження дій нотаріусів у цих країнах є доволі традиційним і практично ідентичним, – тобто адміністративний та судовий, – останній, як правило, встановлюється цивільним процесуальним законодавством. Наведений підхід до розуміння нотаріату та правового оформлення його основних засад є схожим для більшості країн СНД.

У Законі Республіки Молдова «Про нотаріат» також в окремій главі містяться положення про контроль за нотаріальною діяльністю. При цьому розрізняються нагляд за нотаріальною діяльністю з боку Міністерства юстиції та судовий контроль за діяльністю осіб, що здійснюють нотаріальну діяльність, який провадиться судовими інстанціями. Стаття 29 Закону Республіки Молдови «Про нотаріат» регламентує можливість оскарження відмови у вчиненні нотаріального акту або вчинений нотаріальний акт до судової інстанції на території діяльності даного нотаріуса у встановленому законом порядку.

У ст. 48 Закону Республіки Таджикистан «Про державний нотаріат» вказано, що зацікавлена особа, яка вважає вчинену нотаріальну дію або відмову у вчиненні нотаріальної дії неправильно, має право звернутися до суду за місцезнаходженням державної нотаріальної контори.

Спори між зацікавленими особами про право, оснований на вчиненій нотаріальній дії, розглядаються в судовому порядку (Про державний нотаріат, 2012).

ЦПК Республіки Таджикистан від 5 січня 2008 року (Цивільний процесуальний кодекс Республіки Таджикистан, 2012), зокрема ст. 267, відносить розгляд заяв про вчинену нотаріальну дію або відмову в її вчиненні до окремого провадження, а статті 315–317 глави 37 «Розгляд заяв про вчинену нотаріальну дію або відмову в її вчиненні» цього кодексу детально регулюють процедуру розгляду заяв про вчинену нотаріальну дію або відмову в її вчиненні.

Так, відповідно до цих норм, зацікавлена особа, яка вважає неправильно вчинену нотаріальну дію або відмову у вчиненні нотаріальної дії, має право подати заяву до суду за місцезнаходженням нотаріальної контори або посадової особи, уповноваженої вчинювати нотаріальну дію. Спір про право між зацікавленими особами, оснований на вчиненій нотаріальній дії, розглядається судом у порядку позовного провадження.

Подібним чином регулюється оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні законодавством про нотаріат Республіки Узбекистан. Так, статтею 39 Закону Республіки Узбекистан «Про нотаріат» від 26 грудня 1996 року передбачено можливість оскарження нотаріальної дії, ухвали про відкладення нотаріальної дії або відмови в її вчиненні до суду за місцезнаходженням державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса (Leheza ect., 2022).

У Республіці Казахстан врегулюванню правових засад оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні присвячена окрема стаття 25 Закону Республіки Казахстан від 14 липня 1997 року № 155-І «Про нотаріат» (Про нотаріат, 1997) в якій вказується, що скарги на нотаріальні дії або відмову в їх вчиненні розглядаються судами відповідно до норм цивільного процесуального законодавства.

У ЦПК Республіки Казахстан від 13 липня 1999 року № 411-І [3] справи за скаргами на нотаріальні дії або відмову в їх вчиненні відносяться до категорій справ, які розглядаються в порядку окремого провадження. Положення про порядок подання скарги, розгляд скарги та її вирішення регулюються відповідними статтями 321-323 та містяться у главі 38 «Скарги на нотаріальні дії або відмову в їх вчиненні» підрозділу 4 «Окреме провадження» розділу 2 «Провадження у суді першої інстанції» ЦПК Республіки Казахстан (Цивільний процесуальний кодекс Республіки Казахстан, 1999).

У Законі Киргизької Республіки від 30 травня 1998 року № 70 «Про нотаріат» (Про нотаріат, 1998) у статті 25 містяться аналогічні положення про судовий порядок оскарження вчиненої нотаріальної дії. Розгляд справ за заявами на вчинення нотаріальних дій або відмову в їх вчиненні регулюється відповідно до розділу «Окреме провадження» ЦПК Киргизької Республіки від 29 грудня 1999 року № 146 (Цивільний процесуальний кодекс Киргизької Республіки, 1999).

ЦПК Киргизької Республіки містить аналогічні положення щодо порядку розгляду таких заяв та передбачає, що спір про право, оснований на вчиненій нотаріальній дії, розглядається в порядку позовного провадження.

Законом Республіки Туркменістан від 30 квітня 1999 року № 355-І «Про державний нотаріат» (Про державний нотаріат, 1999) передбачено, що скарга на вчинену нотаріальну дію або відмову у вчиненні нотаріальної дії подається в етрапський (міський) суд за місцезнаходженням державної нотаріальної контори. Розгляд скарг здійснюється судом у порядку, встановленому цивільним процесуальним законодавством Туркменістану (Leheza ect., 2021).

Зазначеним Законом передбачено, що спір про право, який оснований на вчиненій нотаріальній дії, розглядається в порядку позовного провадження, а скарги на дії, які не стосуються суті вчиненої нотаріальної дії, розглядаються Міністерством юстиції Туркменістану.

У Законі Республіки Вірменії «Про нотаріат» міститься стаття 20 «Опротестування дій нотаріуса», відповідно до якої особа, інтереси якої зачіпаються дією нотаріуса, або особа, якій відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, має право опротестувати до суду нотаріальну дію або відмову у вчиненні нотаріальної дії. Інші дії нотаріуса можуть бути опротестовані або до суду, або Міністру юстиції, або до нотаріальної палати (Про нотаріат, 2001).

Законом Естонської Республіки також передбачений судовий порядок вирішення розгляду справ про оскарження стосовно вчинених нотаріальних дій, нотаріальних послуг, фактів чи правих або відмови у вчиненні нотаріальних дій. Так, відповідно до ч. 5 ст. 41 Закону Естонії «Про нотаріат», у разі відмови у вчиненні нотаріальної дії клопотання про вчинення нотаріальної дії розглядається у порядку непозовного провадження. Однак у цьому Законі окремої статті, яка б регулювала оскарження нотаріальних дій або відмови в їх вчиненні, немає (Leheza ect., 2018).

ЦПК Естонської Республіки від 20 квітня 2005 року регулює питання, пов'язані з оскарженням дій нотаріальних у порядку непозовного провадження (глава 11 «Непозовні справи») (Цивільний процесуальний кодекс Естонської Республіки, 2005).

Щодо контролю за нотаріальною діяльністю в інших зарубіжних країнах, то перш за все проаналізуємо законодавство Франції та Німеччини, – країн латинського типу нотаріату про контроль за нотаріальною діяльністю.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, слід зазначити, що у світі функціонує, крім нотаріату латинського типу, нотаріат англосаксонського типу, який заснований переважно на судовому прецеденті, через що основна увага приділяється показам свідків як засобу доказування, у тому числі при дослідженні письмових доказів.

Нотаріат у Німеччині відповідає латинському типу та є органом попереджувального, тобто превентивного правосуддя згідно з параграфі І ФПН. Згідно з ФПН, нотаріус наділений державними повноваженнями, має відповідні обмеження та підлягає державному нагляду.

Нагляд за нотаріальною діяльністю відповідно до параграфі 92 розділу 1 «Нагляд» частини 3 «Дисциплінарне провадження» ФПН здійснюють: 1) президент суду землі щодо нотаріусів і стажистів-нотаріусів в окрузі суду землі; 2) президент вищого суду землі щодо нотаріусів і стажистів-нотаріусів в окрузі вищого суду землі; 3) орган земельного управління юстиції щодо всіх нотаріусів і стажистів-нотаріусів відповідної землі.

ФПН у параграфі 19 передбачає можливість подання позову до суду про відшкодування збитків у разі умисного або необережного порушення службових обов'язків нотаріусом. Справи про відшкодування шкоди розглядаються виключно судами земель незалежно від ціни предмета спору.

Розглядаючи законодавчі особливості контролю за нотаріальною діяльністю у Франції, зазначимо, що на території Франції з 1945 року по сьогоднішній час діє Ордонанс про статус нотаріату.

У Франції діяльність нотаріуса відбувається під прокурорським наглядом та контролем з боку Міністерства юстиції; у разі будь-яких порушень він підлягає дисциплінарним санкціям з боку професійних (мається на увазі – Міністерство юстиції Франції) та судових інстанцій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний процесуальний кодекс Киргизької Республіки від 29 грудня 1999 р. URL: <http://medialaw.asia/document/-5362> (дата звернення 20.11.2022)
2. Цивільний процесуальний кодекс Республіки Білорусь у від 11 січня 1999 р. № 238-3 URL: <http://www.tamby.info/kodeks/gpk.htm> (дата звернення 20.11.2022)
3. Цивільний процесуальний кодекс Республіки Казахстан від 13 липня 1999 р. № 411-І. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1013921&sublink=3210000#sub_id=3210000 (дата звернення 20.11.2022)
4. Цивільний процесуальний кодекс Республіки Таджикистан від 5 січня 2008 року. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30410757 (дата звернення 20.11.2022).
5. Цивільний процесуальний кодекс Естонської Республіки від 20 квітня 2005 р. URL: <http://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=70061&fd=1&leht=1> (дата звернення 20.11.2022).
6. Інститут нотаріусів у Франції. *Вісник* Центру комерційного права. 2009. № 2–3. С. 4–5.
7. Про державний нотаріат: Закон Республіки Туркменістан від 30 квітня 1999 р.355-І URL: <http://asgabat.net/stati/zakonodatelstvo-turkmenistana/zakon-turkmenistana-o-gosudarstvenom-notariate.html>. дата звернення 20.11.2022).
8. Про державний нотаріат: Закон Республіки Таджикистан від 16 травня 2012 р. № 810 URL: http://www.mmk.tj/ru/library/o_gosudarstvennom_notariate.doc (дата звернення 20.11.2022).
9. Про нотаріат: Закон Азербайджанської Республіки від 26 листопада 1999 р. № 762-ІГ URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=2792 (дата звернення 20.11.2022).
10. Пронотаріат: Закон Киргизької Республіки від 30 травня 1998 р. № 70 URL: http://www.dcsmf.kg/index.php?option=com_content&view=article&id=43:2011-03-06-07-15-42&catid=4:2011-02-21-15-09-10&Itemid=9 (дата звернення 20.11.2022).
11. Про нотаріат: Закон Республіки Вірменія від 27 грудня 2001 р. № 3Р-274 URL: http://www.export.by/zarubezhnoe_zakonodatelstvo_ved/O%20notariate8c3/show.htm (дата звернення 20.11.2022).
12. Про нотаріат: Закон Республіки Казахстан від 14 липня 1997 р. № 155-І URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008028#sub_id=60000 (дата звернення 20.11.2022).
13. Leheza Ye., Len V., Shkuta O., Titarenko O., Cherniak N. Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings. *Revista de la universidad del zulia*. 2022. Vol. 13, no. 36, 276–287. DOI: <https://doi.org/10.46925//rdluz.36.18.8>
14. Leheza Ye., Odyntsova I., Dmytrenko N. Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. *Ratio Juris Unaula*. 2021. Vol. 16, no. 32, pp. 291–306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9>
15. Leheza Ye., Savielieva M., Dzhafarova O. Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. *Baltic journal of economic studies*. 2018. Vol. 4, no. 3, pp. 147–157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157>

REFERENCES:

1. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Kyrhyzkoï Respubliky vid 29 hrudnia 1999 r. [Civil Procedure Code of the Kyrgyz Republic from December 29, 1999] URL: <http://medialaw.asia/document/-5362> (data zvernennia 20.11.2022) [in Kyrhyzkoï Respubliky].
2. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Respubliky Bilorus u vid 11 sichnia 1999 r. [Civil Procedure Code of the Republic of Belarus dated January 11, 1999] № 238-Z. URL: <http://www.tamby.info/kodeks/gpk.htm> (data zvernennia 20.11.2022) [in Respubliky Bilorus].
3. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Respubliky Kazakhstan vid 13 lypnia 1999 r. [Civil Procedure Code of the Republic of Kazakhstan dated July 13, 1999.] № 411-І. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1013921&sublink=3210000#sub_id=3210000 (data zvernennia 20.11.2022) [in Respubliky Kazakhstan].
4. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Respubliky Tadzhykystan vid 5 sichnia 2008 roku. [Civil Procedure Code of the Republic of Tajikistan dated January 5, 2008]. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30410757. (data zvernennia 20.11.2022) [in Respubliky Tadzhykystan].
5. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Estonskoï Respubliky vid 20 kvitnia 2005 r. [5. Civil Procedure Code of the Republic of Estonia dated April 20, 2005]. URL: <http://www.estlex.ee/tasuta/?id=7&aktid=70061&fd=1&leht=1>. (data zvernennia 20.11.2022) [in Estonskoï Respubliky].
6. Instytut notariusiv u Frantsii. [Institute of notaries in France]. *Visnyk Tsentru komertsiinoho prava*. 2009. № 2–3. S. 4–5. [in Ukrainian].

7. Pro derzhavnyi notariat: Zakon Respubliky Turkmenistan vid 30 kvitnia 1999 r.355-I [On state notary: Law of the Republic of Turkmenistan dated April 30, 1999]. URL: <http://asgabat.net/stati/zakonodatelstvo-turkmenistana/zakon-turkmenistana-o-gosudarstvenom-notariate.html>. data zvernennia 20.11.2022) [in Respubliky Turkmenistan].
8. Pro derzhavnyi notariat: Zakon Respubliky Tadzhykystan vid 16 travnia 2012 r. № 810. [8. On the state notary: Law of the Republic of Tajikistan dated May 16, 2012]. URL: http://www.mmk.tj/ru/library/o_gosudarstvennom_notariate.doc (data zvernennia 20.11.2022) [in Respubliky Tadzhykystan].
9. Pro notariat: Zakon Azerbaidzhanskoi Respubliky vid 26 lystopada 1999 r. № 762-1H [9. About notary: Law of the Republic of Azerbaijan dated November 26, 1999]. URL: http://base.spinform.ru/show_doc_fw?rgn=2792 (data zvernennia 20.11.2022) [in Azerbaidzhanskoi Respubliky].
10. Pro notariat: Zakon Kyrhyzkoi Respubliky vid 30 travnia 1998 r. № 70 [10. About notary: Law of the Kyrgyz Republic dated May 30, 1998 No. 70]. URL: http://www.dcsmf.kg/index.php?option=com_content&view=article&id=43:2011-03-06-07-15-42&catid=4:2011-02-21-15-09-10&Itemid=9 (data zvernennia 20.11.2022) [in Kyrhyzkoi Respubliky].
11. Pro notariat: Zakon Respubliky Virmeniiia vid 27 hrudnia 2001 r. № ZR-274 [11. About notary: Law of the Republic of Armenia dated December 27, 2001 No. 3P-274]. URL: http://www.export.by/zarubezhnoe_zakonodatelstvo_ved/O%20notariate8c3/show.htm (data zvernennia 20.11.2022) [in Respubliky Virmeniiia].
12. Pro notariat: Zakon Respubliky Kazakhstan vid 14 lypnia 1997 r. № 155-I [12. About the notary: Law of the Republic of Kazakhstan dated July 14, 1997 No. 155-I]. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1008028#sub_id=60000 (data zvernennia 20.11.2022) [in Respubliky Kazakhstan].
13. Leheza, Y., Len, V., Shkuta, O., Titarenko, O., & Cherniak, N. (2022). Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings]. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 13(36), 276–287. DOI: <https://doi.org/10.46925//rdluz.36.18.8> [in English].
14. Leheza, Ye., Odyntsova, I. & Dmytrenko, N. (2021). Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. *Ratio Juris Unaula*, 16, 32, 291–306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9> [in English].
15. Leheza, Ye., Savielieva, M. & Dzharfarova, O. (2018). Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. *Baltic journal of economic studies*, 4, 3, 147-157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157> [in English].

УДК 342.9:5.08

Олеся МАРЧЕНКО

аспірант кафедри європейського та міжнародного права Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, вул. проспект Гагаріна, 72, м. Дніпро, Україна, 49000

ORCID: 0000-0001-5670-8401

DOI: 10.32782/LST/2022-3-5

Бібліографічний опис статті: Марченко, О. (2022). Правова основа та особливості діяльності суб'єктів влади що беруть участь в адміністративному судочинстві. *Law. State. Technology*, 3, 30–35, doi: 10.32782/LST/2022-3-5

ПРАВОВА ОСНОВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДИ, ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Наукова стаття присвячена дослідженню правового регулювання та характеристики суб'єктів, що беруть участь в адміністративному судочинстві. У статті розглянуто наукові і нормативно-правові підходи до визначення поняття «суб'єкт адміністративного судочинства», вивчено класифікацію суб'єктів в адміністративному судочинстві.

Правовий статус суб'єктів, що беруть участь в адміністративному судочинстві залежить безпосередньо від його законодавчого визначення, але його реалізація пов'язана із активною чи пасивною формами виконання функцій сторін, та інших процесуальних учасників судового розгляду справ. Наголошено, що учасники адміністративного процесу за приписами КАС України залежно від їхньої заінтересованості поділяються на осіб, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб) та інших учасників (свідок, експерт, спеціаліст та ін.).

Отже, найприйнятнішою, на нашу думку, є класифікація всіх суб'єктів адміністративних процесуальних правовідносин на три групи: суди, котрі відправляють правосуддя; особи, які беруть участь у справі; особи, які надають сприяння здійсненню правосуддя. Всередині другої групи (особи, які беруть участь у справі) виділяє три підгрупи суб'єктів, що реалізують свої права та обов'язки залежно від цілей участі в справі. Це – особи, метою участі в процесі яких є захист своїх суб'єктивних матеріально-правових інтересів (сторони, треті особи, заявники та зацікавлені особи); особи, які беруть участь у справі з метою захисту інтересів інших осіб, державних інтересів (прокурор, державні органи, органи місцевого самоврядування, інші органи); представники – особи, метою участі в справі яких є захист інтересів інших осіб.

Зроблено висновок, що у кожному з перерахованих випадків адміністративно-правовий статус індивідуального суб'єкта як учасника адміністративного процесу має свою специфіку, обумовлену тією роллю, яку виконує суб'єкт у процесі.

Ключові слова: адміністративне судочинство, суди, принципи, суб'єкти, суб'єкти публічної адміністрації, завдання, захист прав.

Olesia MARCHENKO

Postgraduate Student at the Department of European and International Law, Oles Honchar Dnipro National University, st. Gagarin Avenue, 72, Dnipro, Ukraine, 49000

ORCID: 0000-0001-5670-8401

DOI: 10.32782/LST/2022-3-5

To cite this article: Marchenko, O. (2022). Pravova osnova ta osoblyvosti diialnosti sub'iektiv vlady shcho berut uchast v administratyvnomu sudochynstvi [Legal basis and features of the activities of authority subjects participating in administrative jurisdiction]. *Law. State. Technology*, 3, 30–35, doi: 10.32782/LST/2022-3-5

LEGAL BASIS AND FEATURES OF THE ACTIVITIES OF AUTHORITY SUBJECTS PARTICIPATING IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION

The article examines scientific and normative-legal approaches to the definition of the concept of "subject of administrative proceedings", studies the classification of subjects in administrative proceedings.

The legal status of subjects participating in administrative proceedings depends directly on its legislative definition, but its implementation is related to the active or passive forms of performance of the functions of the parties and other procedural participants in the judicial review of cases. It is emphasized that the participants of the administrative process according to the instructions of the CAS of Ukraine, depending on their interest, are divided into persons

participating in the case (parties, third parties, representatives of the parties and third parties) and other participants (witness, expert), specialist, etc.).

Therefore, the most acceptable, in our opinion, is the classification of all subjects of administrative procedural legal relations into three groups: courts that administer justice; persons participating in the case; persons who assist in the administration of justice. Within the second group (individuals participating in the case), he distinguishes three subgroups of subjects exercising their rights and obligations depending on the goals of participation in the case. These are persons whose purpose of participation in the process is to protect their subjective material and legal interests (parties, third parties, applicants and interested persons); persons participating in the case for the purpose of protecting the interests of other persons, state interests (prosecutor, state bodies, local self-government bodies, other bodies); representatives – persons whose purpose of participation in the case is to protect the interests of other persons.

It was concluded that in each of the listed cases, the administrative-legal status of an individual subject as a participant in the administrative process has its own specificity, due to the role that the subject performs in the process.

Key words: *administrative proceedings, courts, principles, subjects, subjects of public administration, tasks, protection of rights.*

Актуальність проблеми. Теорія та практика адміністративного судочинства надають особливого значення важливому елементу структури адміністративно-процесуальних відносин – суб'єктам, які згідно із Законом мають статус учасників судового процесу. Відношення суб'єктів до розгляду судових справ у порядку адміністративного судочинства обумовлено досягненням правового результату, мети, яка передбачена правовою нормою. Отже, правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства залежить безпосередньо від його законодавчого визначення, але його реалізація пов'язана із активною чи пасивною формами виконання функцій сторін, та інших процесуальних учасників судового розгляду справ (Vachun, 2010).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри існування значної кількості наукових доробок, присвячених правовому статусу учасників правовідносин у сфері адміністративного судочинства, варто відзначити недостатність комплексних досліджень узагальненого поняття «суб'єкт адміністративного судочинства» та пов'язаного з ним поняття «класифікація суб'єктів в адміністративному судочинстві», що поставлено за мету цієї статті (Romanchenko, 2013).

Значна увага вчених приділяється гарантіям проти зловживань під час визначення умов примирення. Не викликає жодних сумнівів правильність позиції О.Д. Сидельнікова щодо того, що має місце нагальна необхідність вироблення чітких критеріїв, на які має спиратися орган публічної адміністрації при прийнятті рішення щодо врегулювання спору. Так як розширення дискреційних повноважень підвищує ризики неправомірної поведінки суб'єктів владних повноважень, створює загрози вчинення корупційних правопорушень – необхідно виробити певні орієнтири, відповідно до яких має реалізовуватися свобода у цій сфері. Окрім крите-

ріїв законності, раціональності та доцільності, слід проаналізувати й інші можливі стандарти та вимоги, яких мають дотримуватися суб'єкти публічної адміністрації при прийнятті управлінського рішення в межах законного розсуду (Sidelnikov, 2017).

Крім того, ймовірність залучення суб'єкта владних повноважень до процедур примирення та успішне їх завершення зменшується психологічними факторами. Серед іншого, вказується на те, що участь суб'єктів владних повноважень у процедурах примирення у адміністративному судочинстві потребує від них проактивний підхід та деякі зміни у ментальності публічного адміністрування, розвиток якого не супроводжувався широким використанням медіативних практик. Успішність процедури примирення із суб'єктом владних повноважень залежить від того, чи вони дійсно прагнуть до вироблення разом із приватною взаємоприйняттого для них рішення. Також, йдеться про те, що публічний службовець нерідко побоюється взяти на себе відповідальність за самостійне прийняття рішення щодо спору (простіше і безпечніше дочекатися рішення суду і посилатися на нього) (Krasilovskaya, 2017).

Метою статті є розкриття правового регулювання та характеристики суб'єктів, що беруть участь в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Головним призначенням судової влади є здійснення правосуддя, потужність якого – у високій етиці, соціальній справедливості як основі консолідації суспільства, у верховенстві права, правової визначеності, стабільності, захищеності прав кожного і правового порядку. Загалом інституту судового захисту належить особлива роль. Натомість, необхідно підкреслити, що адміністративне судочинство, яке є наймолодшою складовою судової системи виділяється серед усіх видів судового процесу найбільш значимими функціональними пра-

вовими і процесуальними відносинами щодо вирішення спорів у публічно-правовій сфері. Саме тому певна кількість теоретичних і практичних аспектів функціонування адміністративної юстиції потребують якнайглибшого аналітичного осмислення та науково-системного узагальнення, одним з яких є характеристика суб'єктів у правовідносинах адміністративного судочинства.

У загальнотеоретичному значенні суб'єкт адміністративного судочинства постає як юридична абстракція, що визначає правове положення особи у відносинах з приводу захисту її прав, свобод та інтересів засобами адміністративного судочинства. У конкретно-юридичному значенні суб'єкт адміністративного судочинства постає індивідуалізованою особою

– носієм прав та обов'язків в адміністративних процесуальних відносинах з приводу відправлення правосуддя адміністративними судами (Vachun, 2010). Категорія «суб'єкт адміністративного судочинства» охоплює дві складові – правову здатність набуття статусу та адміністративну правосуб'єктність, якою конкретизовано правовий статус суб'єкта. Категорія «суб'єкт» є ширшою за змістом, ніж категорія «учасник» в адміністративному судочинстві. Застосування широкого підходу до категорії «суб'єкт адміністративного судочинства» надає підставу зазначити, що таким суб'єктом можна визначити будь-яку фізичну чи юридичну особу. Разом з тим, для того, щоб така особа реалізувала конституційне право звернення до адміністративного суду за захистом своїх порушених прав, свобод, законних інтересів, вона повинна мати правові можливості, які відтворюються через адміністративну процесуальну правоздатність (Romanchenko, 2013).

У зв'язку із значною кількістю суб'єктів, котрі вступають в адміністративні процесуальні відносини, важливе значення для вивчення сучасних видів учасників адміністративного судочинства, передусім, має їх класифікація, яка не просто систематизує таких учасників в окремі групи, але й дозволяє навести специфічні ознаки, завдання, повноваження усіх, хто так чи інакше причетний до адміністративної справи.

Класифікація учасників адміністративного судочинства здійснюється за різними критеріями: їх суспільно-державна роль; адміністративний процесуальний статус і мета участі у процесі; організаційна структура.

Залежно від суспільно-державної ролі учасники адміністративного судочинства поділяються на суб'єктів владних повноважень, фізичних та юридичних осіб. Конституційна гарантія

судового захисту законних прав і свобод людини і громадянина (ст.ст. 8, 55 Конституції України) отримала подальший розвиток у нормах Закону України «Про судоустрій і статус судів» та Кодексу адміністративного судочинства України (Law of Ukraine, 2016). Зокрема ст. 2 вказаного кодексу закріплено, що завданням адміністративного судочинства є «справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів у сфері публічно-правових відносин з метою ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень» (Law of Ukraine, 2016).

На відміну від суб'єктів владних повноважень, які здійснюють державні функції, фізичні та юридичні особи вступають в адміністративне судочинство задля забезпечення власних матеріально- й процесуально-правових інтересів. Крім того, узагальнюючи положення КАС України (Глава 4), у яких закріплено статус учасників судового процесу, можна зробити висновок, що суб'єкти владних повноважень, фізичні та юридичні особи, у свою чергу, класифікуються на дві групи осіб, які беруть участь у справі:

1) з метою захисту власних прав, свобод та інтересів (такими особами є сторони – позивач та відповідач; треті особи) (ст. 46, 49 КАС України);

2) з метою захисту прав, свобод та інтересів інших осіб (до цієї групи відносяться представники сторін і третіх осіб, органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб у суді) (ст.ст. 55, 56, 57 КАС України). Наприклад, у відповідності із ч. 2 ст. 37 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» інтереси Кабінету Міністрів України у судах загальної юрисдикції представляє Міністерство юстиції України, якщо інше не передбачено законами або актами Кабінету Міністрів України (Law of Ukraine, 2014).

Термін «фізична особа» є узагальнюючим і містить у собі такі поняття, як громадяни України, іноземець та особа без громадянства. Вказані поняття отримали своє закріплення у національному законодавстві.

Громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України (ст. 1 Закону України «Про громадянство України») (Law of Ukraine, 2001).

Як передбачено ст. 1 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» іноземець – особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав. Особа без громадянства – особа, яку жодна держава відпо-

відно до свого законодавства не вважає своїм громадянином (Law of Ukraine, 2012).

Поняття “юридична особа” та його зміст закріплені у Цивільному кодексі України, згідно із ст. 80 якого юридична особа – організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку (Law of Ukraine, 2013).

За адміністративним процесуальним статусом і метою участі у судочинстві учасники класифікуються на основних і допоміжних. Основними учасниками адміністративного судочинства вважаються: сторони (позивач і відповідач), треті особи, їх процесуальні представники. Ці особи порушують адміністративне судочинство, змінюють його, від волі сторін, третіх осіб, представників залежить, зокрема, виникнення апеляційного, касаційного оскарження, відкриття виконавчого провадження (Leheza et al, 2022).

Допоміжними учасниками адміністративного судочинства є особи, які суттєво не впливають на перебіг такого судочинства в цілому, однак у силу свого призначення та повноважень забезпечують його якість, повноту та об’єктивність. До переліку таких учасників слід віднести: секретаря судового засідання, судового розпорядника, свідка, експерта, спеціаліста, перекладача.

Класифікація учасників адміністративного судочинства за процесуальним статусом отримала певне закріплення у КАС України. Зокрема, Главою 4 Кодексу передбачено групу осіб, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін та третіх осіб) та групу інших учасників адміністративного судочинства (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, спеціаліст, перекладач) (Leheza et al, 2022).

Залежно від організаційної структури учасників адміністративного судочинства можна класифікувати на індивідуальних (фізичні особи) та колективних (юридичні особи, колективні суб’єкти без статусу юридичної особи, об’єднання мешканців будинку, квартальні, вуличні комітети тощо).

Для забезпечення можливості здійснення учасниками адміністративного судочинства своїх суб’єктивних інтересів, виконання ними завдань, адміністративним процесуальним законодавством (Глава 4 КАС України) закріплено їх процесуальну правосуб’єктність, про що йтиметься в наступних підрозділах нашого дослідження.

Натомість слід звернути увагу на те, що система суб’єктів адміністративного процесуального права розглядається як єдина цілісна сукуп-

ність суб’єктів різних категорій (індивідуальних і колективних, приватноправових і публічно-правових), у якій вони знаходяться в стані структурно-функціональних зв’язків між собою з метою забезпечення їх оптимальної діяльності у межах правових відносин. Наприклад, кожна організаційно-правова форма юридичної особи структурно та функціонально доповнює інші форми, суб’єкти приватного права реалізують свої юридичні можливості при безпосередній взаємодії з публічно-правовими утвореннями, індивідуальні суб’єкти, об’єднуючи свої зусилля, утворюють складні, багатоскладові суб’єкти права тощо (Leheza et al, 2022).

Встановлення системи суб’єктів адміністративного процесуального права забезпечується відповідною системною правовою регламентацією в законодавстві. У науці національного адміністративного права існують різні погляди на систему суб’єктів адміністративного права та адміністративного процесу. Узагальнюючи різні точки зору вчених, систему суб’єктів адміністративного процесу можна представити в такому вигляді: індивідуальні суб’єкти; колективні суб’єкти (Kivalov, 2005).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, найприйнятнішою, на нашу думку, є класифікація всіх суб’єктів адміністративних процесуальних правовідносин на три групи: суди, котрі відправляють правосуддя; особи, які беруть участь у справі; особи, які надають сприяння здійсненню правосуддя. Всередині другої групи (особи, які беруть участь у справі) виділяє три підгрупи суб’єктів, що реалізують свої права та обов’язки залежно від цілей участі в справі. Це – особи, метою участі в процесі яких є захист своїх суб’єктивних матеріально-правових інтересів (сторони, треті особи, заявники та зацікавлені особи); особи, які беруть участь у справі з метою захисту інтересів інших осіб, державних інтересів (прокурор, державні органи, органи місцевого самоврядування, інші органи); представники – особи, метою участі в справі яких є захист інтересів інших осіб.

До індивідуальних суб’єктів адміністративного процесу відносяться громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства.

До колективних суб’єктів адміністративного процесу доцільно віднести: органи виконавчої влади центрального та місцевого рівня; інші органи державної влади; виконавчі органи місцевого самоврядування; підприємства і установи різних форм власності; громадські об’єднання.

Державні службовці та службовці органів місцевого самоврядування, уповноважені вирі-

шувати індивідуально-конкретні справи у сфері державного управління, виступають від імені відповідних органів або своїми діями порушують адміністративне провадження у межах адміністративного процесу.

Перша група суб'єктів (індивідуальні суб'єкти) виступає в адміністративному процесі як: позивач; відповідач; третя особа; уповноважений представник; особа, що захищає права

і інтереси інших учасників процесу; помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт з питань права, перекладач, спеціаліст.

У кожному з перерахованих випадків адміністративно-правовий статус індивідуального суб'єкта як учасника адміністративного процесу має свою специфіку, обумовлену тією роллю, яку виконує суб'єкт у процесі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бачун Олег Володимирович. Правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства : автореф. дис. для науки. ступеня канд. юрид. наук : спец 12.00.07. «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». 2010. К.: Ін-т права ВРУ. Київ. Україна.
2. Ківалов Сергій. Кодекс адміністративного судочинства України. Науково-практичний коментар Кодекс адміністративного судочинства України: 2005. Науково-практичний коментар. Одіссей, Харків, Україна.
3. Красиловська Зоряна. Становлення інституту медіації в системі державного управління: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. наук про державу. управління. 2017. Одеса, Україна.
4. Про громадянство України Закон України від 18 січня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. № 13. ст. 65. Київ. Україна.
5. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. ст. 356. Харків Україна.
6. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19–20. ст. 179. Київ. Україна.
7. Про Кабінет Міністрів України Закон України від 27 лютого 2014 р. *Відомості Верховної Ради*. № 13. Київ. Україна.
8. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016. *Відомості Верховної Ради*, № 31. Київ. Україна.
9. Leheza Ye., Len V., Shkuta O., Titarenko O., Cherniak N. Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings. *Revista de la universidad del zulia*. 2022. Vol. 13, no. 36, 276-287. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.36.18.8>.
10. Leheza Ye., Odyntsova I., Dmytrenko N. Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. *Ratio Juris Unaula*. 2021. Vol. 16, no. 32, pp. 291–306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9>
11. Leheza Ye., Savielieva M., Dzhafarova O. Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. *Baltic journal of economic studies*. 2018. Vol. 4, no. 3, pp. 147–157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157>
12. Романченко Євген. Суб'єкти процесуальних функцій в адміністративному судочинстві України. *Наше право*. 2013. № 13. С. 67-71
13. Сідельников Олександр. Інститут примирення сторін в адміністративному судочинстві : автореф. дис.... канд. юрид. 2017 р. Наука. Харків. Україна.

REFERENCES:

1. Bachun Oleh Volodymyrovych. 2010. Legal status of subjects of administrative justice: author's ref. dis. for science. degree of Cand. jurid. Science: special 12.00.07. "Administrative Law and Procedure; finance law; information law ". K.: Inst. law VRU. Kyiv. Ukraine. [in Ukraine].
2. Kivalov Serhii. 2005. Code of Administrative Procedure of Ukraine. Scientific and practical commentary Code of Administrative Procedure of Ukraine: Scientific and practical commentary. Odyssey, Kharkov Ukraine. [in Ukraine].
3. Krasilovskaya Zoriana. 2017. Formation of the institute of mediation in the system of public administration: theoretical and legal aspect: author's ref. dis. ... Cand. Sciences of the state. management. Odesa, Ukraine. [in Ukraine].
4. Law of Ukraine. 2001. On Citizenship of Ukraine of the Law of Ukraine of January 18, 2001. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. № 13. Art. 65. Kyiv. Ukraine. [in Ukraine].
5. Law of Ukraine. 2003. Civil Code of Ukraine. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. № 40–44. Art. 356. Kharkov Ukraine. [in Ukraine].

6. Law of Ukraine. 2012. On the legal status of foreigners and stateless persons: Law of Ukraine of September 22, 2011. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2012. № 19–20. Art. 179. Kyiv. Ukraine. [in Ukraine].
7. Law of Ukraine.. 2014. On the Cabinet of Ministers of Ukraine of the Law of Ukraine of February 27, 2014 Information of the Verkhovna Rada. № 13. Kyiv. Ukraine. [in Ukraine].
8. Law of Ukraine.. 2016. On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine of 02.06.2016. Information of the Verkhovna Rada, № 31. Kyiv. Ukraine [in Ukraine].
9. Leheza, Yevhen. Shamara, Oleksandr. Chalavan, Viktor. 2022. Principios del poder judicial administrativo en Ucrania. DIXI, 24(1), 1–11. Recuperado a partir de <https://revistas.ucc.edu.co/index.php/di/article/view/4235> [in English].
10. Leheza Yevhen, Len Valentyn, Shkuta Oleh, Titarenko, Oleksiy, Cherniak Nataliia. 2022. Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings. Revista De La Universidad Del Zulia, 13(36), 276-287. <https://doi.org/10.46925//rdluz.36.18> [in English].
11. Leheza Yevhen, Yerko Iryna, Kolomiichuk Viacheslav, Lisniak, Mariia. 2022. International Legal And Administrative-Criminal Regulation Of Service Relations. Jurnal cita hukum indonesian law journal. Vol. 10. No. 1, pp. 49–60, DOI: 10.15408/jch.v10i1.25808 <https://journal.uinjkt.ac.id/index.php/citahukum/article/view/25808> [in English].
12. Romanchenko Yevhen. 2013. Subjects of procedural functions in the administrative proceedings of Ukraine. Our right. № 13. P. 67–71 [in Ukraine].
13. Sidelnikov Oleksandr. 2017. Institute of conciliation of the parties in administrative proceedings: author's ref. dis. ... cand. jurid. Science. Kharkiv. Ukraine [in Ukraine].

УДК 342.9

Андрій ПАЛКІН

аспірант кафедри адміністративного та господарського права, Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна, 69600

ORCID: 0009-0009-5402-1169

DOI: 10.32782/LST/2022-3-6

Бібліографічний опис статті: Палкін, А. (2022). Адміністративно-правове регулювання здійснення процедури банкрутства. *Law. State. Technology*, 3, 36–40, doi: 10.32782/LST/2022-3-6

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ
ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА**

У статті визначено особливості адміністративно-правового регулювання здійснення процедури банкрутства. Метою статті є встановлення змісту адміністративно-правового регулювання здійснення процедури банкрутства. Автором до прогалін здійснених науково-практичних досліджень у сфері банкрутства віднесено фрагментарність висвітлення проблематики специфіки визнання неплатоспроможними державних підприємств. Встановлено, що відповідно до чинного законодавства до державних підприємств може бути застосована судова процедура розпорядження майном. З'ясовано, що чинним законодавством України встановлюється імперативна заборона із недопущення застосування процедури неплатоспроможності казенних підприємств. Автором встановлено, що для таких підприємств застосовується процедура санації чи ліквідації після їх вилучення із переліку об'єктів, що не підлягають приватизації, тобто встановлення нормативного дозволу на їх вилучення із об'єктів права державної власності. Автором зроблено висновок, що здійснення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері банкрутства має досягати ефективності реалізації ряду функцій. До спеціальних функцій адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства віднесено: 1) функція аналітичного дослідження внутрішніх та зовнішніх чинників прогнозування економічного розвитку суб'єктів господарювання; 2) функція розробки, обґрунтування та реалізації плану заходів санації боржника; 3) функція кореляції розподілу здобутих від продажу майна та акумуляції ресурсів; 4) функція співробітництва на національному та міжнародному рівнях із забезпечення взаємодії судів, спрямоване на захист інтересів та прав суб'єктів господарювання; 4) функція відновлення платоспроможності боржника; 5) функція здійснення контролю за своєчасністю та об'єктивністю справляння податків, інших загальнообов'язкових платежів та соціальних внесків.

Ключові слова: адміністративно-правове регулювання, відновлення платоспроможності, банкрутство, контроль, прогнозування, планування, функції.

Andrii PALKIN

Postgraduate Student at the Department of Administrative and Economic Law, Zaporizhia National University, Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine, 69600

ORCID: 0009-0009-5402-1169

DOI: 10.32782/LST/2022-3-6

To cite this article: Palkin, A. (2022). Administratyvno-pravove rehuliuвання zdiisnennia protsedury bankrutstva [Administrative legal regulation of the implementation of the bankruptcy procedure]. *Law. State. Technology*, 3, 36–40, doi: 10.32782/LST/2022-3-6

**ADMINISTRATIVE LEGAL REGULATION OF THE IMPLEMENTATION
OF THE BANKRUPTCY PROCEDURE**

The article defines the features of the administrative and legal regulation of the bankruptcy procedure. The purpose of the article is to establish the content of the administrative and legal regulation of the bankruptcy procedure. The author refers to the gaps in the conducted scientific and practical research in the field of bankruptcy fragmentary coverage of the problems of the specifics of declaring state enterprises insolvent. It has been established that, in accordance with the current legislation, a judicial procedure for disposing of property is applicable to state enterprises. It has been established that the current legislation of Ukraine establishes an imperative prohibition to prevent the application of the insolvency procedure of state-owned enterprises. The author found that for such enterprises, procedures for reorganization or liquidation are applied after their removal from the list of objects not subject to privatization, that is, the establishment of a regulatory permit for their removal from objects of state property rights. The author concludes that the implementation of administrative and legal regulation of relations in the field of bankruptcy should

achieve the effectiveness of the implementation of a number of functions. The special functions of administrative and legal regulation in the field of bankruptcy include: 1) the function of an analytical study of internal and external factors for predicting the economic development of business entities; 2) the function of developing, substantiating and implementing a plan of measures for the rehabilitation of the debtor; 3) the correlation function of the distribution of property received from the sale and the accumulation of resources; 4) the function of cooperation at the national and international levels to ensure the interaction of courts, aimed at protecting the interests and rights of business entities; 4) the function of restoring the solvency of the debtor; 5) the function of exercising control over the timeliness and objectivity of the collection of taxes, other obligatory payments and social contributions.

Key words: administrative and legal regulation, solvency restoration, bankruptcy, control, forecasting, planning, functions.

Постановка проблеми та її актуальність.

Розвиток української держави в умовах воєнного стану та у повоєнні часи вимагає здійснення трансформації підходів до здійснення нормативно-правового регулювання функцій публічного адміністративного в економічній сфері в цілому, і зокрема, у частині відновлення платоспроможності боржників, та визнання суб'єктів господарювання банкрутами. Відповідно до положень Господарського кодексу України визначається, що підприємництвом є самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що реалізується господарськими товариствами та іншими учасниками господарських правовідносин задля досягнення публічних та приватних економічних та соціальних інтересів та прагнень (Господарський кодекс України, 2003). Отже, отримання прибутку відноситься до ризикових форм діяльності, при цьому відповідальність за втрату грошей чи інших форм прибутку покладається на суб'єкта господарювання. Ризик втрати прибутку пов'язується із настанням ризику неспроможності оплатити кредитні та інші зобов'язання, що має суб'єкт господарювання. Відновлення процедури платоспроможності суб'єкта господарювання пов'язується із процедурами санації та процедурами банкрутства.

Метою статті є встановлення змісту адміністративно-правового регулювання здійснення процедури банкрутства.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення ефективності адміністративно-правового регулювання відносин у сфері банкрутства вирішує стратегічно важливу функцію держави із подолання темпів зростання безробіття, формування дохідної частини Державного та місцевих бюджетів тощо (Берлач, 2005). Таким чином, забезпечення належного рівня здійснення адміністративно-правового регулювання здійснення господарської діяльності в цілому, і зокрема, з питань регламентації адміністративних процедур у сфері банкрутства, має важливе значення для відновлення України у повоєнні часи. Реформування законодавства про банкрутство визначило перегляд нормативно-практичних

підходів до реалізації визнання неплатоспроможності суб'єктів господарювання та інших учасників суспільних правовідносин.

Проблематика встановлення функціонального змісту та особливостей нормативного регулювання здійснення процедури банкрутства у зв'язку із реформуванням чинного законодавства, зокрема, у частині прийняття окремого законодавчого акту – Кодексу України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII (Кодекс України з процедур банкрутства, 2018), актуалізується впродовж останніх п'яти років. Вартою дослідницької уваги є дисертаційна робота Ю. В. Чорної, де висвітлюються питання здійснення характеристику світових систем визнання неплатоспроможності ряду провідних економічних держав (Сполучених Штатів Америки, Федеративної Республіки Німеччини, Канади, Італії, Франції, Китаю, Японії та інших країн). В межах дисертації Ю.В. Чорної висвітлюються питання системи та структури конкурсного права, що корелюється із міжнародною доктриною банкрутства (Чорна, 2018). Практично цінним є дисертаційне дослідження І. А. Бутирської, присвячене визначенню правового статусу учасників провадження в справі про банкрутство. В межах дисертації І.А. Бутирської робиться характеристика статусу кредиторів, специфіки їх діяльності, що реалізується через їх представників, а також встановленню ролі господарського суду як гаранту дотримання прав та інтересів учасників справи про банкрутство (Бутирська, 2017).

З точки зору практичної затребуваності виокремлюється дисертації Я. О. Левшиної, де охарактеризовано нормативно-правовий інститут відповідальності у процедурі банкрутства. Вченою описано суб'єктний склад відносин, що виникають в межах застосування механізму відповідальності у процедурі банкрутства. З точки зору наукової цінності дисертації Я.О. Левшиної має важливе значення за рахунок висновків авторки щодо критеріїв форм та видів відповідальності у процедурі банкрутства, зокрема, вченою виділяються матеріальна та процесуальна відповідальність (Левшина, 2020).

У дисертації Б.В. Яринка встановлюються адміністративно-правові засади щодо реалізації контрольно-наглядової функції за результатами діяльності арбітражних керуючих як з боку органів державної виконавчої влади, так і з боку органів громадського контролю та нагляду. Здійснення державного контролю та нагляду за діяльністю арбітражних керуючих переслідує мети попередження корупційних ризиків та проявів суб'єктивізму з метою незаконного збагачення, чи допущення зловживання правами чи інших порушень цивільно-правових, господарських та податкових зобов'язань, зобов'язань, пов'язаних із трудовими правовідносинами, а також захопленням власності через рейдерські схеми та процедури (Яринка, 2020).

До прогалин здійснених науково-практичних досліджень у сфері банкрутства необхідно віднести фрагментарність висвітлення проблематики специфіки визнання неплатоспроможними державних підприємств. Відповідно до чинного законодавства до державних підприємств може бути застосована судова процедура розпорядження майном.

Відповідно до ст. 96 Кодексу України про процедуру банкрутства нормативно закріплюються такі особливості банкрутства державних підприємств, як:

- боржник має документарно підтвердити свій статус державного підприємства або підприємства, у статутному капіталі якого частка державної власності складає більше, ніж 50 %;
- відсутність безпосереднього та опосередкованого зв'язку між припиненням діяльності органу, уповноваженого на управління майном боржника, та порушенням процедури банкрутства державного підприємства;
- імперативна участь у здійсненні розгляду справи господарським судом про банкрутство представників органу, уповноваженого управляти державним майном підприємства-боржника, яке має у статутному капіталі більше, ніж 50% державних коштів;
- погодження із органом, уповноваженим на здійснення управління державним підприємством та підприємством, у статутному капіталі якого частка державного капіталу становить 50 % і більше, плану санації.

Чинним законодавством України встановлюється імперативна заборона із недопущення застосування процедури неплатоспроможності казенних підприємств (ч. 3 ст. 214 Господарського кодексу України). Для таких підприємств застосовується процедури санації чи ліквідації після їх вилучення із переліку об'єктів, що не підлягають приватизації, тобто встанов-

лення нормативного дозволу на їх вилучення із об'єктів права державної власності. При цьому оновленого переліку державного майна, що підлягає приватизації, в Україні і досі не ухвалено.

Саме тому спостерігається ситуація, коли проблемним як на рівні наукових публікацій, так і на рівні нормативно-правового регулювання відсутня дієва процедура визнання банкрутом державного чи казенного підприємства, що створює перешкоди до належного виконання судового рішення, де такий суб'єкт є боржником.

Здійснення адміністративно-правового регулювання відносин у сфері банкрутства має досягати ефективності реалізації ряду функцій. Першою функцією є функція адміністрування стратегічного завдання із прогнозування, що полягає у формуванні моделі розвитку підприємницької сфери. Здійснення функції із прогнозування розвитку відносин у сфері підприємства дозволяє встановити перспективи регулювання національної економічної галузі. У кореляційних зв'язках із функцією прогнозування знаходиться реалізація функції планування. Реалізація функції планування є матеріальним відображенням та результатом функції прогнозування. Так, відповідно до ст. 5 Кодексу України з процедур банкрутства закріплюється такої форми реалізації функції планування як складання плану санації боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство (тобто так званого плану санації). До змісту плану санації має включатися розмір кожного класу кредиторів.

Наступною функцією адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства є функція координація, реалізація якої спрямовується на забезпечення взаємодії органів та систем суб'єктів владних повноважень. Зокрема, згідно із положеннями ст. 96 Кодексу України з процедур банкрутства встановлюється, що уряд України має забезпечувати збереження платоспроможності суб'єктів господарювання державної форми власності.

Функція організація у сфері банкрутства розуміється як спрямування на створення механізму, що здатен забезпечити структурний взаємозв'язок суб'єктів владних повноважень, ведення реєстрів боржників тощо. Зокрема, згідно із положеннями ст. 68 Кодексу України з процедур банкрутства здійснюється продаж майна та майнових прав боржника на публічних торгах, що має відбуватися в електронній формі аукціону. – обліку, що пов'язана зі збиранням, переданням, зберіганням і обробкою даних; реєстрацією та групуванням відомостей про діяльність системи управління; наявністю та витратами ресурсів. До організа-

ційних функцій адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства відносяться функції обліку бухгалтерського обліку і статистичного звіту та фінансової звітності; функції інформаційного забезпечення.

Функція контролю та нагляду у сфері банкрутства полягає у виявленні проявів неправомірності управлінських рішень з питань підприємництва, а також у запобіганні економічних правопорушень. Наприклад, статтею 20 Кодексу України з процедур банкрутства запроваджується система державного контролю за діяльністю арбітражних керуючих та їх самоврядних організацій.

До спеціальних функцій адміністративно-правового регулювання у сфері банкрутства відносяться функції: 1) аналітичного дослідження внутрішніх та зовнішніх чинників прогнозування економічного розвитку суб'єктів господарювання; 2) розробки, обґрунтування та реалізації плану заходів санації боржника; 3) кореляції розподілу здобутих від продажу

майна та акумуляції ресурсів; 4) співробітництво на національному та міжнародному рівнях із забезпечення взаємодії судів, спрямоване на захист інтересів та прав суб'єктів господарювання; 4) відновлення платоспроможності боржника; 5) здійснення контролю за своєчасністю та об'єктивністю справляння податків, інших загальнообов'язкових платежів та соціальних внесків.

Висновки. Таким чином у сфері банкрутства реалізуються загальні та спеціальні функції публічного адміністрування, що спрямовуються як на задоволення приватних інтересів, що полягають у відновленні платоспроможності суб'єктів господарювання, так і у вирішенні соціальних задач із створення фінансових ресурсів, що мають спрямовуватися на вирішення проблем розвитку системи соціального забезпечення населення за рахунок збереження робочих місць, розвитку сектору підприємництва; безпеки та прозорості державних реєстраційних систем тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text>
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
3. Берлач А.І. Адміністративне право України: [навч. посіб. для дист. навч.]. Київ : Ун-т «Україна», 2005. 472 с.
4. Чорна Ю. В. Світові системи банкрутства: господарсько-правовий аспект: автореф. дис. канд. юрид. наук за спец. 12.00.04. Інститут економічно-правових досліджень Національної академія наук України. Київ, 2018. 19 с.
5. Чорна Ю. В. Світові системи банкрутства: господарсько-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 292 с.
6. Бутирська І. А. Правовий статус учасників справи про банкрутство. Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича. Чернівці: Технодрук, 2017. 182 с.
7. Бутирська І. А. Учасники провадження у справі про банкрутство: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. НАН України, Ін-т екон.– прав. дослідж. Київ, 2017. 20 с.
8. Левшина Я. О. Відповідальність у процедурі банкрутства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донець. юрид. ін-т МВС України. Кривий Ріг, 2020. 20 с.
9. Яринко Б. В. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю арбітражних керуючих: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2020. 21 с.
10. Про визнання таким, що втратив чинність, Закону України «Про перелік об'єктів права державної власності, що не підлягають приватизації»: Закон України від 2 жовтня 2019 року № 145-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-20#n5>

REFERENCES:

1. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva (2018) [Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures]: Zakon Ukrainy № 2597-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#Text> [in Ukrainian].
2. Hospodarskyi kodeks Ukrainy (2003) [Economic Code of Ukraine]. Vidomosti Verkhovnoi Rady. № 18, № 19–20, № 21–22. St. 144. [in Ukrainian].
3. Berlach A.I. (2005) Administratyvne pravo Ukrainy [Administrative law of Ukraine]: [navch. posib. dlia dyst. navch.]. Kyiv : Un-t "Ukraina". 472 s. [in Ukrainian].

4. Chorna Yu. V. (2018) Svitovi systemy bankrutstva: hospodarsko-pravovyi aspekt: avtoref. dys. kand. yur. nauk za spets. 12.00.04. Instytut ekonomichno-pravovykh doslidzhen Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. Kyiv. 19 s. [in Ukrainian].
5. Chorna Yu. V. (2018) Svitovi systemy bankrutstva: hospodarsko-pravovyi aspekt [World Bankruptcy Systems: Economic and Legal Aspect]: dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. yuryd. nauk. Kyiv. 292 s. [in Ukrainian].
6. Butyrska I. A. (2017) Pravovyi status uchashnykiv spravy pro bankrutstvo [Legal status of the participants in the bankruptcy case]. Chernivetskyi natsionalnyi universytet im. Yurii Fedkovycha. Chernivtsi: Tekhnodruk. 182 s. [in Ukrainian].
7. Butyrska I. A. (2017) Uchasnyky provadzhennia u spravi pro bankrutstvo [Legal status of the participants in the bankruptcy case]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. NAN Ukrainy, In-t ekon.– prav. doslidzh. Kyiv, 2017. 20 s. [in Ukrainian].
8. Levshyna Ya. O. (2020) Vidpovidalnist u protseduri bankrutstva [Responsibility in the bankruptcy procedure]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Donets. yuryd. in-t MVS Ukrainy. Kryvyi Rih. 20 s. [in Ukrainian].
9. Iarynko B. V. (2020) Administratyvno-pravovi zasady zdiisnennia kontroliu za diialnistiu arbitrazhnykh keruiuchykh [Administrative and legal framework for exercising control over the activities of arbitration managers]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Nats. un-t bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Kyiv, 2020. 21 s. [in Ukrainian].
10. Pro vyznannia takym, shcho vtratyv chynnist, Zakonu Ukrainy "Pro perelik obektiv prava derzhavnoi vlasnosti, shcho ne pidliahaiut pryvatyzatsii" (2019) [On recognizing as invalid the Law of Ukraine "On the list of objects of state property rights not subject to privatization"]: Zakon Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-20#n5> [in Ukrainian].

УДК 342.9:5.08

Оксана ЦАРЕВИЧ

суддя, Печерський районний суд міста Києва, вулиця Володимирська, 15, Київ, 01601, Україна

ORCID: 0009-0003-5738-1924

DOI: 10.32782/LST/2022-3-7

Бібліографічний опис статті: Царевич, О. (2022). Зарубіжний досвід запобігання корупційних ризиків у сфері надання публічних послуг. *Law. State. Technology*, 3, 41–46, doi: 10.32782/LST/2022-3-7

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ У СФЕРІ НАДАВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Наукова стаття присвячена висвітленню зарубіжного досвіду запобігання корупційних ризиків у сфері надання публічних послуг. Враховуючі нормативно-правові акти зарубіжних країн виокремлено напрямки удосконалення запобігання корупційних ризиків у сфері надання публічних послуг.

Встановлено, в Німеччині, слід назвати створення реєстру корумпованих фірм як дієвим метод боротьби з корупцією, в тому числі у сфері надання публічних послуг. У даному разі Німеччина йде шляхом іноземного досвіду, зокрема ізраїльського. Його сутність полягає у тому, що фірма, яка включена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів. Такі заходи, за оцінками парламентарів та урядовців, повністю себе виправдовують. У науковій літературі Німеччини прийнято поділити корупційні діяння на три групи. Ситуативна корупція – це, як правило, спонтанні дії, що відбуваються без планування і є неадекватною реакцією на безпосередньо проведену службову дію на чийсь користь поза законом та норм або таку, що безпосередньо відбувається за корупційною дією. Структурна корупція – має місце, коли продажність політиків службовців та інших посадовців субсидується протягом тривалого часу або якщо корупція має неодноразовий характер. Корупція як складова частина організованої злочинності є найвищою й найбільш небезпечною формою корупції. Вона виявляється в діях організованої злочинності, що мають на меті поставити державні, суспільні, економічні та політичні установи під контроль злочинних організацій.

Зроблено висновок, що наступними шляхами успішної боротьби з корупцією, в тому числі у сфері надання публічних послуг, вироблені світовим співтовариством є: чітке регламентування дій та етичних стандартів діяльності посадових осіб усіх рівнів, в тому числі у сфері надання публічних послуг та відповідальність за їх порушення; відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, в тому числі у сфері надання публічних послуг; дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства; свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації.

Ключові слова: державна послуга, зарубіжний досвід, корупція, корупційні ризики, публічна послуга, послуга, удосконалення.

Oksana TSAREVYCH

Judge, Pechersk District Court of Kyiv 15 Volodymyrska Street, Kyiv, 01601, Ukraine

ORCID: 0009-0003-5738-1924

DOI: 10.32782/LST/2022-3-7

To cite this article: Tsarevych, O. (2022). Zarubizhnyi dosvid zapobihannia koruptsiinykh ryzykiv u sferi nadannia publichnykh posluh [Foreign experience in preventing corruption risks in the provision of public services]. *Law. State. Technology*, 3, 41–46, doi: 10.32782/LST/2022-3-7

FOREIGN EXPERIENCE IN PREVENTING CORRUPTION RISKS IN THE PROVISION OF PUBLIC SERVICES

The scientific article is devoted to the coverage of foreign experience in preventing corruption risks in the field of public services. Taking into account the regulatory and legal acts of foreign countries, directions for improving the prevention of corruption risks in the field of public services are highlighted.

It has been established, in Germany, that the creation of a register of corrupt companies should be called an effective method of combating corruption, including in the field of public services. In this case, Germany follows the path of foreign experience, in particular Israeli experience. Its essence lies in the fact that a firm included in such a register is deprived of the right to fulfill any government orders, and becomes the object of closer attention

from law enforcement agencies. According to parliamentarians and government officials, such measures fully justify themselves. In the scientific literature of Germany, it is customary to divide corruption acts into three groups. Situational corruption is, as a rule, spontaneous actions that take place without planning and are an inadequate reaction to a directly performed official action for someone's benefit outside the law and norms or that directly occurs as a result of a corrupt action. Structural corruption occurs when the corruption of politicians, officials and other officials is subsidized over a long period of time or when the corruption is repeated. Corruption as a component of organized crime is the highest and most dangerous form of corruption. It manifests itself in the actions of organized crime aimed at bringing state, social, economic and political institutions under the control of criminal organizations.

It was concluded that the following ways of successful fight against corruption, including in the field of providing public services, developed by the world community are: clear regulation of actions and ethical standards of the activities of officials at all levels, including in the field of providing public services and responsibility for their violations; openness of government, transparency and comprehensibility of state decision-making procedures, including in the field of providing public services; effective mechanisms of control over the activities of state bodies by civil society; freedom of speech, freedom and independence of mass media.

Key words: public service, foreign experience, corruption, corruption risks, public service, service, improvement.

Актуальність проблеми. Актуальність теми обумовлена тим, що в сучасному світі в цілому, не тільки в Україні, корупція поширюється у всіх сферах життя суспільства: політиці, економіці, суспільних відносинах. Крім того, з огляду на зростлі розміри прояви і масштаби поширення корупційних дій, що підривають як економічний потенціал держави, так і довіру громадян до органів державної влади, дозріла реальна необхідність прийняття невідкладних і дієвих заходів по боротьбі з цими негативними явищами.

У сучасному світі корупція виходить за межі кордонів окремих держав і лише акумуляцією спільних зусиль можна їй протидіяти. У зв'язку з цим, багато держав, що входять в Організацію об'єднаних націй (ООН) і Раду Європи, обговорили і прийняли ряд міжнародних конвенцій, які сприяють боротьбі з корупцією посадових осіб органів влади. До таких документів відносяться зокрема: Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» 1990 р. (ратифікована Україною 17 грудня 1997 р.) (Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом», 1990), Конвенція Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію 1999 р. (ратифікована в Україні 18 листопада 2006 р.) (Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, 2007), Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. (ратифікована Україною 4 лютого 2004 року) (Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, 2000), Конвенція ООН проти корупції 2003 року (ратифікована Україною 18 листопада 2006 року) (Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, 2006).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем, пов'язаних з корупцією, виникненням корупційних ризиків та напрацюванням механізму запобігання і про-

тидії цьому явищу, приділяли увагу чимало вітчизняних науковців. Результати висвітлені у публікаціях таких авторів, як: В. Авер'янов, Л. Багрій-Шахматов, О. Банчук, І. Беззуб, Л. Біла-Телуньова, В. Білоус, Ю. Битяк, Н. Берлач, Г. Блінова, О. Бородіна, В. Волковинська, Є. Гетьман, В. Горощук, Є. Додін, Е. Дмитренко, О. Захарчук, А. Зелінський, Н. Нижник, О. Кальман, М. Камлик, Р.Калюжний, Т. Коломоєць, А. Комзюк, С. Константінов, І. Коліушко, І. Корж, Т. Кравченко, О. Кузьменко, Є. Легеза, П. Лютіков, Р. Мельник, О. Миколенко, І. Мазур, М. Маринюк, О. Новіков, Н. Онищенко, Т. Плуатар, Д. Приймаченко, О. Проневич, О. Прохоренко, С. Рогульський, М. Руденко, Т. Серьогіна, В. Сокуренько, А. Сиротін, Н. Сорокіна, О. Терещук, М. Тихомиров, В. Трепак, М. Хавронюк, В. Шкарупа, Х. Ярмакі та ін.

Серед зарубіжних учених, які досліджували різні аспекти корупції виділяються: П. Ван Дюйн, Д. Поуп, Е. Генкінс, Д. Кауфман, Д. Хелман, С. Пуффер, В. Кудрявцева, А. Кірпічніков, М. Костенніков та інші.

Разом з тим, зазначені наукові роботи оминули поглиблене дослідження корупційних ризиків у сфері надання публічних послуг.

Аналіз наукової літератури з обраної проблематики свідчить, що деякі питання корупційних ризиків в діяльності суб'єктів публічної адміністрації щодо надання публічних послуг потребують нових наукових підходів для їх вдосконалення і покращення.

Метою статті є розкриття змісту зарубіжного досвіду запобігання корупційних ризиків у сфері надання публічних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Названі міжнародні акти ратифіковані Україною, внаслідок чого, їх положення активно імплементуються в українську правову систему. Це сприяє вдосконаленню правового механізму, а так само посилює ефективність методів протидії корупції.

Нажаль, особи, яким доводилося отримувати будь-які адміністративні послуги, наприклад, отримувати водійські права, вже звикли до корупційних явищ. Аналізуючи випадки прояву корупції в державних органах влади, серед найбільш корумпованих сфер діяльності в Україні можна виділити наступні органи: митні органи: пропуск через кордон заборонених до перевезення товарів; повернення конфіскованих товарів і валюти; заниження митних зборів та ін.; податкові органи: нестягнення податків в повному обсязі; повернення ПДВ та ін.; медичні установи та організації: закупівля обладнання і ліків за завищеними цінами; видача неправдивих медичних висновків; пріоритетне обслуговування одних громадян за рахунок інших та ін.; служби автомобільних інспекцій: необґрунтоване надання ліцензій (водійських прав, довідок про проходження техогляду); відсутність законного покарання для порушників правил користування дорогами та ін. (Гвоздецький, 2014).

Аналіз зарубіжного досвіду протидії корупції при наданні публічних послуг може допомогти вибрати зі світового досвіду набір ефективних антикорупційних заходів, і зрозуміти, по-перше, що корупції можна протидіяти в умовах, що склалися в сучасній Україні. По-друге, що існують перевірені досвідом, як принципи і методи ефективною протидії корупції, так і показники, що дозволяють обґрунтовано судити про рівень ефективності застосовуваних антикорупційних заходів.

Наприклад, в Латвії державна компанія «Дирекція безпеки дорожнього руху» (ДБДД) здійснює реєстрацію та технічний контроль дорожніх транспортних засобів, оцінку кваліфікації водіїв, видачу водійських прав, а також надає і інші послуги. Дослідження свідчать про низький рівень корупції в сфері надання послуг ДБДД. У 2018 році, 92,7% респондентів, які скористалися послугами (отримання водійських прав), відповіли, що вони не вдавалися до особистих зв'язків, подарунків або неофіційних платежів. Тільки 0,8% респондентів повідомили про піднесення подарунків або внесення неофіційної ціни в розмірі 5 або більше латвійських латів (близько 7,11 євро) (Клімова, 2012).

Особливі заходи контролю робляться на підставі широкого діапазону відомостей, одержуваних, наприклад, в ході неофіційного спілкування зі співробітниками ДБДД, виходячи з ознак незвичайної діяльності, виявлених за допомогою аналізу баз даних ДБДД, і, навіть з обговорень водіїв на онлайн форумах або рекламних оголошень, де приватні особи обіця-

ють успішне вирішення певних питань у ДБДД натомість на грошову винагороду. Погоджена процедура дій в ситуаціях, коли співробітнику пропонувався хабар.

У Румунії Головне управління по боротьбі з корупцією (DGA) є спеціалізованою, підпорядкованою безпосередньо міністру структуру в складі МВС, на яку покладено профілактика і припинення корупції. Їм була розроблена методика оцінки корупційних ризиків з метою підвищення аналітичного потенціалу і заходів реагування на корупційні ризики. Методика спрямована на підтримку етичних норм, прозорості та успішне проведення конкретних заходів, розстановку пріоритетів і підвищення відповідальності керівництва міністерства за проведення заходів з профілактики та контролю корупційних ризиків. Завдяки застосуванню методики міністерством здійснюються конкретні заходи, такі, як введення нової системи комплектування, зміна системи видачі водійських прав, реєстрації автотранспорту і т. д. Європейська комісія дає високу оцінку цій системі в рамках Механізму співпраці та верифікації (Клімова, 2012).

Широко використовуваним засобом для протидії корупції при видачі водійських прав в практиці європейських країн є фотовідеофіксація теоретичних і практичних іспитів. В західних країнах для цих цілей використовують автоматизовану фіксацію, яка повністю контролює рух машини, а іноді навіть цілі автоматизовані автодроми.

Щоб знизити корупцію при видачі водійських прав, необхідно провести цілий ряд змін.

По-перше, іспити не повинні приймати співробітники сервісних центрів. Можна взяти на озброєння досвід європейських країн, де незалежні екзаменатори неупереджені у прийнятті рішень і несуть персональну відповідальність за проєктованих водіїв.

Крім того, в країнах ЄС практичні іспити проходять втричі довше, ніж в Україні. За українським нормативним документам, іспит повинен тривати не більше чверті години, а за європейськими – не менше сорока п'яти хвилин. За більш тривалий час можна краще оцінити навички водіння.

Найменш корумпованою країною на сьогодні, в тому числі у сфері надання публічних послуг, залишається Данія, завдяки своїм успішно діючим антикорупційним законодавством та ініціативам. Так, наприклад, усі великі організації стали притримуватися політики «абсолютної нетерпимості», тобто неприйнятність хабарництва у межах власних організацій або процесу

співпраці із зовнішніми партнерами. Крім того, в Данії існують етичні кодекси або кодекси честі чиновників, спеціальні контрольно-наглядові органи, висока громадянська ініціатива, забезпечення гласності та відкритості на рівні правління.

Торгова рада Данії розробила широку антикорупційну стратегію, націлену на допомогу датським організаціям, які зіштовхуються із загрозою корупції в процесі інтернаціоналізації.

Якщо хтось буде хоча б запідозрений в корупції, може бути відразу позбавлений кар'єри. Не платити податки практично неможливо. Увесь рух грошових активів – прозорий, всі прибутки і витрати – відомі, приховати що-небудь – дуже тяжко.

Потрібно зазначити, що в Данії державні службовці мають високу ступінь соціального захисту. Вони, як і всі громадяни країни, забезпечуються безплатною медициною та освітою, соціальними гарантіями (Звіт ЄС про корупцію, 2014).

У Новій Зеландії антикорупційною стратегією є гнучке корпоративне управління і управління персоналом. В цій країні майже немає таких понять, як «кадровий ліміт» або «реєстр посад». Немає ніяких обмежень в оплаті праці. Розмір заробітної праці встановлюється на основі принципу компетенції і у відповідності з кінцевим результатом роботи. Фінансування державного органу, включаючи його заробітні плати залежить від його конкретних цілей. Рівень заробітної плати держслужбовців, в тому числі у сфері надання публічних послуг, вищий, ніж в приватному сектор. Поряд з високими заробітними платами в цій країні дозволяється державним службовцям за відсутності конфлікту інтересів та за згодою керівника займатися підприємницькою діяльністю (Henderson, J., Cave S., Petrie M., 2003).

В антикорупційній політиці Фінляндії, характерні такі фактори:

- політична, фінансова і кадрова незалежність системи правосуддя;
- незалежні засоби масової інформації;
- відкритість процесу прийняття рішення посадовими особами;
- мінімізація втручання держави в сектор економіки;
- ефективна організація адміністративної системи (компактність, мала ступінь бюрократії, відсутність кастовості, клановості і т.д.);
- адекватна система внутрішнього і зовнішнього контролю за діями посадових осіб, широкі повноваження у цій області у канцлера юстиції, парламентського уповноваженого по правам людини, парламенту;

- достойний рівень заробітної плати посадових осіб, наявність «соціального пакету» (пенсійне забезпечення, вихідної допомоги), розмір якого встановлюється за вислугою років;
- морально-психологічне налаштування суспільства і всього корпусу посадових осіб на несприйняття корупції.

Основні антикорупційні принципи фінської держави – прозорість процесу здійснення владних повноважень, забезпечення законності у державній адміністрації, відповідальність і добропорядність посадових осіб та службовців. Державна політика профілактики і запобігання корупції, в тому числі у сфері надання публічних послуг, міститься в загальнонаціональній Програмі по боротьбі з правопорушеннями в економічній сфері (1996 р.)

Досить цікавою є практика боротьби з корупцією Сінгапура, так як дана країна, на відміну від деяких європейських з стабільною економікою була дуже бідною та корумпованою, в тому числі у сфері надання публічних послуг. До моменту здобуття незалежності у 1965 році, Сінгапур опинився в ситуації, чимось подібній пострадянській Україні. Країна знаходилася у дуже тяжкому економічному стані і була наскрізь пронизана беззаконням. Населення мало низький рівень освіти і не вміло захищати свої права.

Система протидії корупції у Нідерландах включає такі процедурні та інституціональні заходи, як:

- постійна звітність та гласність у питаннях виявлення корупції і обговорення наслідків, в тому числі у сфері надання публічних послуг, – покарання за корупційні дії. Щорічно міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції, в тому числі у сфері надання публічних послуг. Усі матеріали, пов'язані з корупційними діями, якщо вони не торкаються системи національної безпеки, в обов'язковому порядку стають доступними для громадськості розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, які там працюють, в тому числі у сфері надання публічних послуг;
- створення системи прав і обов'язків посадових осіб із визначенням міри відповідальності за порушення посадової етики та корупційні прояви. Ця система визначає також правила поведінки з виправлення допущених порушень, в тому числі у сфері надання публічних послуг;
- основною мірою покарання за корупційну дію є заборона працювати в державних

організаціях та втрата всіх соціальних пільг, які надає державна служба, наприклад пенсійного і соціального обслуговування. Шкала покарань передбачає також штрафи та тимчасове відсторонення від виконання обов'язків, в тому числі у сфері надання публічних послуг (Leheza *et. al.*, 2022);

– в усіх організаціях, зокрема у міністерствах, є служби внутрішньої безпеки, обов'язком яких є реєстрація та виявлення помилок чиновників, їх навмисних чи випадкових порушень діючих правил і відповідних наслідків таких порушень, в тому числі у сфері надання публічних послуг. Державні організації прагнуть заохочувати позитивні дії посадових осіб, в тому числі у сфері надання публічних послуг. Система заохочень спрямована на те, щоб чиновнику було вигідно і матеріально, і морально поводитися чесно та ефективно (Leheza *et. al.*, 2021).

В Німеччині, слід назвати створення реєстру корумпованих фірм як дієвим метод боротьби з корупцією, в тому числі у сфері надання публічних послуг. У даному разі Німеччина йде шляхом іноземного досвіду, зокрема ізраїльського. Його сутність полягає у тому, що фірма, яка включена до такого реєстру, позбавляється права виконувати будь-які державні замовлення, стає об'єктом більш пильної уваги з боку правоохоронних органів. Такі заходи, за оцінками парламентарів та урядовців, повністю себе виправдовують. У науковій літературі Німеччини прийнято поділити корупційні діяння на три групи (Leheza *et. al.*, 2018).

Ситуативна корупція – це, як правило, спонтанні дії, що відбуваються без планування і є неадекватною реакцією на безпосередньо проведену службову дію на чийсь користь поза

законом та норм або таку, що безпосередньо відбувається за корупційною дією. Структурна корупція – має місце, коли продажність політиків службовців та інших посадовців субсидується протягом тривалого часу або якщо корупція має неодноразовий характер. Корупція як складова частина організованої злочинності є найвищою й найбільш небезпечною формою корупції. Вона виявляється в діях організованої злочинності, що мають на меті поставити державні, суспільні, економічні та політичні установи під контроль злочинних організацій. При цьому виді корупції діють потужні й розгалужені злочинні організації, що розповсюджують свій вплив не тільки на окремі німецькі землі, а й на всю територію країни. Найбільш виразно це проявляється при розподілі державних контрактів на будівництво великих об'єктів, в тому числі у сфері надання публічних послуг, таких як аеропорти, автомагістралі, очисні споруди, зброя та устаткування для армії, флоту та поліції, спортивні об'єкти та концертні зали (Халковський, 2011).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, в цілому можна зазначити наступні шляхи успішної боротьби з корупцією, в тому числі у сфері надання публічних послуг, вироблені світовим співтовариством: чітке регламентування дій та етичних стандартів діяльності посадових осіб усіх рівнів, в тому числі у сфері надання публічних послуг та відповідальність за їх порушення; відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, в тому числі у сфері надання публічних послуг; дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства; свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конвенція Ради Європи «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом» Страсбург, 8 листопада 1990 року (Конвенцію ратифіковано із заявами і застереженнями Законом України № 738/97-ВР (738/97-ВР) від 17.12.97)
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) (*Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2007, № 47–48) (Конвенцію ратифіковано із заявою Законом № 252-V (252-16) від 18.10.2006, ВВР, 2006, № 50, ст. 497).
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності Прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року (Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом № 1433-IV (1433-15) від 04.02.2004).
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (*Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2007, № 49) (Конвенцію ратифіковано із заявами Законом (№251-V (251-16) від 18.10.2006, ВВР, 2006, № 50, ст. 496).
5. Гвоздецький В. Д. Адміністративно-правові та організаційні засади запобігання та протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. К., 2014. 587 с.
6. Клімова С.М. Організація запобігання та протидії корупції в Україні: навч. посіб. Х.: Вид-во ХарPI-АДУ «Магістр», 2012. 200 с.
7. Звіт ЄС про корупцію. Брюсель. 2014. URL: <http://www.studfiles.ru/preview/2042647>

8. Henderson, J., Cave S., Petrie M. (2003). National Integrity System: Country Study Report. New Zealand. URL: www.archive.transparency.org
9. Халковський О.М. Досвід протидії корупції у зарубіжних країнах. Економіка та держава. 2011. № 3. С. 104–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_3_30
10. Leheza Ye., Len V., Shkuta O., Titarenko O., Cherniak N. Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings. *Revista de la universidad del zulia*. 2022. Vol. 13, no. 36, 276–287. DOI: <https://doi.org/10.46925//rdluz.36.18.8>
11. Leheza Ye., Odyntsova I., Dmytrenko N. Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. *Ratio Juris Unaula*. 2021. Vol. 16, no. 32, pp. 291–306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9>
12. Leheza Ye., Savielieva M., Dzhafarova O. Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. *Baltic journal of economic studies*. 2018. Vol. 4, no. 3, pp. 147–157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157>

REFERENCES:

1. Konventsiia Rady Yevropy “Pro vidmyvannia, poshuk, aresht ta konfiskatsiiu dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom” Strasburh, 8 lystopada 1990 roku [Council of Europe Convention “On Laundering, Search, Seizure and Confiscation of Proceeds of Crime” Strasbourg, November 8, 1990] (Konventsiuu ratyfikovano iz zaiavamy i zasterezhenniamy Zakonom № 738/97-VR (738/97-VR) vid 17.12.97) – The Convention was ratified with statements and reservations by the Law of Ukraine № 738/97-BP (738/97-BP) dated 17.12.97). [in Ukrainian]
2. Kryminalna konventsiia pro borotbu z koruptsiieiu (ETS 173) [2. Criminal Convention on Combating Corruption] (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2007, № 47–48) (Konventsiuu ratyfikovano iz zaiavoiu Zakonom № 252-V (252-16) vid 18.10.2006, VVR, 2006, № 50, st. 497) [in Ukrainian]
3. Konventsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty transnatsionalnoi orhanizovanoi zlochynnosti [United Nations Convention against Transnational Organized Crime] Pryiniata rezoliutsiieiu 55/25. Heneralnoi Asamblei vid 15 lystopada 2000 roku (Konventsiuu ratyfikovano iz zasterezhenniamy i zaiavamy Zakonom № 1433-IV (1433-15) vid 04.02.2004) [in Ukrainian]
4. Konventsiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii [United Nations Convention against Corruption] (Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR), 2007, № 49) (Konventsiuu ratyfikovano iz zaiavamy Zakonom (№ 251-V (251-16) vid 18.10.2006, VVR, 2006, N50, st. 496) [in Ukrainian]
5. Hvozdetskyi V. D. Administratyvno-pravovi ta orhanizatsiini zasady zapobihannia ta protydii koruptsii v Ukraini [Administrative, legal and organizational principles of preventing and countering corruption in Ukraine]: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07. K., 2014. 587 s. [in Ukrainian].
6. Klimova S.M. (2012). Orhanizatsiia zapobihannia ta protydii koruptsii v Ukraini [Organization of prevention and counteraction of corruption in Ukraine]: navch. posib. Kh.: Vyd-vo KharRIADU “Mahistr”. 200. [in Ukrainian].
7. Zvit YeS pro koruptsiuu. Briusel [EU report on corruption. Brussels] 2014. URL: <http://www.studfiles.ru/preview/2042647> [in Ukrainian].
8. Henderson, J., Cave S., Petrie M. (2003). National Integrity System: Country Study Report. New Zealand. URL: www.archive.transparency.org
9. Khalkovskiy O.M. (2011). Dosvid protydii koruptsii u zarubizhnykh krainakh [Experience of combating corruption in foreign countries]. *Ekonomika ta derzhava*. 2011. № 3. S. 104–106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2011_3_30 [in Ukrainian].
10. Leheza, Y., Len, V., Shkuta, O., Titarenko, O., & Cherniak, N. (2022). Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings]. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 13(36), 276–287. DOI: <https://doi.org/10.46925//rdluz.36.18.8> [in English].
11. Leheza, Ye., Odyntsova, I. & Dmytrenko, N. (2021). Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. *Ratio Juris Unaula*, 16, 32, 291–306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9> [in English].
12. Leheza, Ye., Savielieva, M. & Dzhafarova, O. (2018). Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. *Baltic journal of economic studies*, 4, 3, 147–157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157> [in English].

УДК 342.9:5.08

Михайло ЮШКОВ

суддя, Красногвардійський районний суд міста Дніпропетровська, проспект Пушкіна 77-б, м. Дніпро, 49000, Україна

ORCID: 0009-0005-2234-2778

DOI: 10.32782/LST/2022-3-8

Бібліографічний опис статті: Юшков, М. (2022). Адміністративно-правові основи жорстокого поводження з тваринами. *Law. State. Technology*, 3, 47–52, doi: 10.32782/LST/2022-3-8

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ

Наукова стаття присвячена висвітленню адміністративно-правовим основам жорстокого поводження з тваринами. Встановлено, що за роки незалежності України було прийнято чимало нормативних актів у сфері охорони тваринного світу, зокрема Закон України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 р., Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 21 вересня 2004 р., Закон України «Про мисливське господарство і полювання» від 22 лютого 2000 р., Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 р., Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р., Закон України «Про племінну справу у тваринництві» від 15 грудня 2003 р., Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 5 квітня 2000 р.

Акцентовано увагу, що поводження з домашньою твариною особа, яка її утримує, зобов'язана згідно законодавства: дбати про домашню тварину, забезпечити їй достатню кількість їжі й постійний доступ до води; надавати можливість домашній тварині здійснювати необхідні рухи, контактувати із собі подібними; забезпечити наявність намордника, повідка, що необхідні для здійснення виходу домашньої тварини поза місцем її постійного утримання; забезпечити наявність на домашній тварині нашійника з ідентифікуючими позначками; забезпечувати своєчасне надання домашній тварині ветеринарних послуг (обстеження, лікування, щеплення тощо); негайно повідомляти медичну або ветеринарну установу про випадки заподіяння домашньою твариною ушкоджень здоров'ю людині або іншим тваринам; негайно доставляти домашню тварину, яка вчинила дії, передбачені абзацом сьомим цієї статті, у ветеринарну установу для огляду; запобігати неконтрольованому розмноженню домашніх тварин тощо.

Зроблено висновок, про комплексний підхід до проблеми жорстокого поводження з тваринами, системного характеру норм і механізму їх реалізації. Фактично з прийняттям закону в Україні сформовано остаточно новий правовий інститут, що регулює поводження з домашніми тваринами. Це один із перших кроків на довгому шляху до європейської інтеграції, основним змістом якого мають бути не тільки права й інституціональна складова, а й зміни в менталітеті. Прийняття закону відображає якісне зрушення в громадській свідомості, коли проблема захисту тварин від жорстокого поводження переходить до розряду соціально значимих.

Констатовано, що Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» навряд чи відразу змінить усі негативні прояви у сфері поводження з тваринами, адже в адміністративному законодавстві України досить давно існують норми про відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, які практично не застосовуються.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, жорстоке поводження, жорстоке поводження з тваринами, насилля, тварина, правове регулювання, забезпечення захисту, мораль.

Mykhailo YUSHKOV

Judge, Krasnogvardiy District Court of the city of Dnipropetrovsk, 77-b Pushkin Avenue, Dnipro, 49000, Ukraine

ORCID: 0009-0005-2234-2778

DOI: 10.32782/LST/2022-3-8

To cite this article: Yushkov, M. (2022). Administrative and legal basis of cruelty to animals. *Law. State. Technology*, 3, 47–52, doi: 10.32782/LST/2022-3-8

ADMINISTRATIVE AND LEGAL BASIS OF CRUELTY TO ANIMALS

The scientific article is devoted to highlighting the administrative and legal bases of animal cruelty. It was established that during the years of Ukraine's independence, many normative acts were adopted in the field of animal

protection, in particular the Law of Ukraine "On Animal World" dated December 13, 2001, the Law of Ukraine "On Environmental Protection" dated September 21, 2004, the Law of Ukraine "On Hunting and Hunting" dated February 22, 2000, Law of Ukraine "On Veterinary Medicine" dated June 25, 1992, Law of Ukraine "On Ensuring Sanitary and Epidemic Welfare of the Population" dated February 24, 1994, Law of Ukraine "On breeding matters in animal husbandry" dated December 15, 2003, the Law of Ukraine "On the protection of the population from infectious diseases" dated April 5, 2000.

Attention is drawn to the fact that the person who keeps the pet is obliged by law to: take care of the pet, provide it with a sufficient amount of food and constant access to water; to provide an opportunity for the pet to make the necessary movements, contact with its own kind; ensure the presence of a muzzle, a leash, which are necessary for the pet to walk outside the place of its permanent keeping; ensure that the pet has a collar with identification marks; ensure timely provision of veterinary services to the pet (examination, treatment, vaccination, etc.); immediately notify a medical or veterinary institution about cases of damage to the health of a person or other animals caused by a pet; immediately deliver a pet that has committed the actions provided for in paragraph seven of this article to a veterinary institution for examination; prevent uncontrolled breeding of domestic animals, etc.

A conclusion was made about a comprehensive approach to the problem of cruelty to animals, the systemic nature of norms and the mechanism of their implementation. In fact, with the adoption of the law, a new legal institution regulating the treatment of domestic animals was formed in Ukraine. This is one of the first steps on the long road to European integration, the main content of which should be not only legal and institutional components, but also changes in mentality. The adoption of the law reflects a qualitative shift in public consciousness, when the problem of protecting animals from cruel treatment moves to the category of socially significant.

It was established that the Law of Ukraine "On the Protection of Animals from Cruelty" is unlikely to immediately change all the negative manifestations in the field of animal treatment, because in the administrative legislation of Ukraine there have long been norms on responsibility for animal cruelty, which are practically not applied.

Key words: administrative responsibility, cruelty, cruelty to animals, violence, animal, legal regulation, protection, morality.

Актуальність проблеми. Наприкінці 80-х років ХХ століття в Україні, як і в окремих радянських республіках, які згодом утворили Співдружність незалежних держав, почалися процеси соціальної трансформації, спрямовані на зміну політичних та економічних підвалин, що тривають і в сучасних умовах. В умовах суспільної трансформації виникає давно відоме соціальній науці явище аномії (безнормність) як певного стану соціальної організації, притаманного будь-якому перехідному суспільству, яке характеризується руйнацією ціннісно-нормативної системи – загального підґрунтя соціальної єдності. Жорстоке поводження з тваринами у суспільстві, де повинна панувати мораль і гуманність, на жаль, зустрічається нерідко і негативно впливає на свідомість людей, їхню моральність, сприяє поширенню жорстокості та агресивності серед дітей та молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичним підґрунтям статті є праці вітчизняних та зарубіжних учених у галузі теорії права, адміністративного права та процесу, а саме: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, В. М. Бевзенка, Н. С. Бондаренко, В. М. Гаращука, І. П. Голосніченка, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, Є. О. Лєгези, О. В. Кузьменко та інших. Серед досліджень, які безпосередньо присвячені питанням юридичної відповідальності за жорстоке поводження з тваринами, слід виокремити дисертації В. О. Морозової (2003 р.), І. А. Головка (2010 р.) та монографію А. О. Данилевського, Д. О. Калмикова

(2013 р.). Але в цих наукових дослідженнях питання правового регулювання за жорстоке поводження з тваринами не досліджувалися.

Метою статті є розкриття адміністративно-правової основи жорстокого поводження з тваринами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Так, Кодекс України про адміністративні правопорушення, прийнятий у 1984 р., уже містив ст. 89 «Жорстоке поводження з тваринами» в такій редакції: «Жорстоке поводження з тваринами, їх мордування або вчинення інших дій, що призвели до їх мучення, каліцтва чи загибелі, зумовлюють накладення штрафу від трьох до семи неоподаткованих мінімумів доходів громадян» (стаття в редакції Закону № 81/96-ВР від 6 березня 1996 р., зі змінами, внесеними згідно із Законом № 55/97-ВР від 7 лютого 1997 р.). До зазначеної статті останні зміни вносилося Законом України від 21 січня 2010 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу», які були спрямовані за збільшення розміру адміністративного стягнення у вигляді штрафу «від трьох до семи неоподаткованих мінімумів доходів громадян» до «від дев'яти до двадцяти одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян» (Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу, 2010).

У дослідженнях С. Ф. Денисова, А. В. Ландіної, В. О. Морозової обґрунтовується позиція щодо визначення жорстокого поводження з тваринами як протиправного діяння, яке посягає на громадську моральність. Про серйозну занепокоєність станом моральності в суспільстві, органів державної влади в Україні свідчить низка прийнятих нормативних актів, у тому числі Закон України «Про основи національної безпеки України» від 14 червня 2003 р., Закон України «Про захист суспільної моралі» від 20 листопада 2003 р., Указ Президента України «Основні напрями розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян України» від 27 квітня 1999 р., Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо здійснення моральності у суспільстві та утвердження здорового способу життя» від 15 березня 2002 р., Указ Президента України «Про серйозні недоліки у здійсненні заходів щодо захисту моральності та утвердження здорового способу життя в суспільстві» від 4 лютого 2003 р., Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства» від 24 листопада 2005 р. тощо (Leheza, 2018). Складність цієї ситуації потребує не тільки правового регулювання, а й правового, у тому числі адміністративно-правового, захисту основ суспільної моральності (Leheza, 2021).

Водночас, як слушно відзначає А. В. Ландіна, об'єктом жорстокого поводження з тваринами є порушення встановленого порядку поводження з тваринами, а не в цілому моральності (Ландіна, 2005). За роки незалежності України було прийнято чимало нормативних актів у сфері охорони тваринного світу, зокрема Закон України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 р., Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 21 вересня 2004 р., Закон України «Про мисливське господарство і полювання» від 22 лютого 2000 р., Закон України «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 р., Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р., Закон України «Про племінну справу у тваринництві» від 15 грудня 2003 р., Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 5 квітня 2000 р (Leheza, 2022).

Актами національного законодавства, приписи яких не допускають жорстокого поводження з тваринами, належать такі нормативно-правові акти: Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 89), Кримінальний кодекс України (ст. 299), Закон України «Про захист тварин

від жорстокого поводження», Закон України «Про тваринний світ», Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», Закон України «Про ветеринарну медицину» та інші (Бондаренко, 2012).

Стаття 18 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (Про захист тварин від жорстокого поводження, 2006) встановлює загальні правила поводження з тваринами, що виключають жорстокість, а саме під час поводження з тваринами не допускається: використання оснащень, інвентарю, що травмують тварин; примушування тварин до виконання неприродних для них дій, що призводять до травмувань; нанесення побоїв, травм із метою примушування тварин до виконання будь-яких вимог; використання тварин в умовах надмірних фізіологічних навантажень тощо (Бондаренко, 2012).

Під час проведення больових процедур обов'язкове застосування знеболюючих препаратів (Бондаренко, 2012).

Забороняється під час поводження з тваринами:

- розведення тварин із виявленими генетичними змінами, що спричиняють їм страждання;
- розведення тварин зі спадково закріпленою агресивністю;
- примушування до нападу одних тварин на інших, окрім випадків використання собак мисливських порід, інших ловчих звірів і птахів для полювання;
- проведення генетичних змін на тваринах;
- застосування до тварин фармакологічних і механічних засобів допінгу;
- інші дії чи бездіяльність, що суперечать принципам захисту тварин від жорстокого поводження (Бондаренко, 2012).

Так, стаття 22 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» встановлює правила поводження з домашніми тваринами, що виключають жорстокість (Про захист тварин від жорстокого поводження, 2006. Так, під час поводження з домашньою твариною особа, яка її утримує, зобов'язана:

- дбати про домашню тварину, забезпечити їй достатню кількість їжі й постійний доступ до води;
- надавати можливість домашній тварині здійснювати необхідні рухи, контактувати із собі подібними;
- забезпечити наявність намордника, повідка, що необхідні для здійснення виходу домашньої тварини поза місцем її постійного утримання;

- забезпечити наявність на домашній тварині нашійника з ідентифікуючими позначками;
- забезпечувати своєчасне надання домашній тварині ветеринарних послуг (обстеження, лікування, щеплення тощо);

- негайно повідомляти медичну або ветеринарну установу про випадки заподіяння домашньою твариною ушкоджень здоров'ю людині або іншим тваринам;

- негайно доставляти домашню тварину, яка вчинила дії, передбачені абзацом сьомим цієї статті, у ветеринарну установу для огляду;

- запобігати неконтрольованому розмноженню домашніх тварин (Бондаренко, 2012).

Законодавство про захист тварин має бланкетний характер норм, що встановлюють відповідальність за його порушення. Так, в Україні діють Правила утримання домашніх собак і котів у м. Києві (Encyclopedia of Philosophy, 1967).

Аналіз положень Закону України від 21 лютого 2006 р. «Про захист тварин від жорстокого поводження» дозволяє дійти висновку про комплексний підхід до проблеми жорстокого поводження з тваринами, системний характер норм і механізму їх реалізації (Бондаренко, 2012). Фактично з прийняттям Закону в Україні сформовано остаточно новий правовий інститут, пов'язаний із поводженням із домашніми тваринами. Раніше ці відносини регулювалися окремими нормами адміністративного й частково кримінального права в частині, пов'язаній із кримінальною відповідальністю за жорстоке поводження з тваринами (Бондаренко, 2012). Як правило, фахівці у сфері екологічного права не визнавали як самостійну цю сферу правового регулювання. З прийняттям закону, на нашу думку, ситуація кардинально змінилася. Вважаємо, що йдеться про комплексний правовий інститут, що належить до екологічного права (Бондаренко, 2012). Більш того, закон уперше в Україні створює комплексну правову основу для діяльності органів державного управління, місцевого самоврядування, правоохоронних органів і громадських організацій у сфері охорони тварин. Раніше ця діяльність була ускладнена у зв'язку з відсутністю нормативного регулювання (Бондаренко, 2012).

Закон вперше в Україні визначає базовий принцип – наявність у тварин природних прав (преамбула Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»), причому в усіх тварин, незалежно від того, домашні вони чи дикі (Бондаренко, 2012). Цей принцип є підставою захисту тварин від страждань і загибелі внаслідок жорстокого поводження з ними.

Закон законодавчо закріплює значну кількість важливих дефініцій, зокрема надано визначення таких понять, як «домашні тварини», «безпритульні тварини», «жорстоке умертвіння тварин», «біостерилізація», «жорстоке поводження з тваринами», «притулки для тварин». Закон встановлює пріоритет біостерилізації, або біологічно обґрунтованих методів для регулювання чисельності диких тварин і тварин, що людина не утримує, проте які перебувають в умовах, повністю або частково створюваних діяльністю людини (Бондаренко, 2012). Закон вперше визначає як самостійний правовий статус притулку для безпритульних тварин. Проте водночас він не враховує всіх реалій, пов'язаних із жорстоким поводженням із тваринами. Значна кількість випадків жорстокого поводження з тваринами пов'язана з діяльністю комунальних підприємств, що займаються виловом і «регулюванням численності» (як прописано в законі) безпритульних тварин (Бондаренко, 2012).

На жаль, Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» навряд чи відразу змінить всі негативні прояви у сфері поводження з тваринами (Про захист тварин від жорстокого поводження, 2006). Адже в кримінальному й адміністративному законодавстві України досить давно існують норми про відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, які практично не застосовуються (Бондаренко, 2012). Відповідно до офіційних даних Державної судової адміністрації України протягом 2002–2009 рр. зафіксовано лише 47 обвинувальних вироків за жорстоке поводження з тваринами. Значну кількість випадків вчинення жорстокого поводження з тваринами органи внутрішніх справ, на теперішній час національна поліція, не фіксують, тому ці діяння мають високий рівень латентності (Сташиса та Тацій, 2010).

Наприклад, Союз захисту тварин м. Одеси неодноразово звертався до правоохоронних органів із приводу випадків жорстокого поводження з безпритульними тваринами (Бондаренко, 2012). Однак у низці випадків було відмовлено в порушенні кримінальних справ, а якщо кримінальна справа порушувалася, то досі до суду вони з різних причин не доходили. Насамперед така тенденція характерна для Приморського РВВС м. Одеси (Бондаренко, 2012). Це можливо пояснити декількома причинами: небажанням правоохоронних органів займатися малозначними й неперспективними для них розслідуваннями; відсутністю практики й методик розслідування таких справ; низькою

соціальною значимістю й пасивністю населення стосовно такого виду злочинів; низьким рівнем правової культури й невмінням активно захищати свої права (Правове регулювання інших видів спеціального використання тваринного світу, 2022).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, незважаючи на значну кількість випадків жорстокого поводження з тваринами, прийняття Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» повинно привести до реалізації принципів, сформульованих у ст. 4 цього закону, та укріплення моральності й гуманності суспільства, що і є однією із цілей цього документа (Про захист тварин від жорстокого поводження, 2006).

Таким чином, аналіз положень закону дозволяє зробити висновок про комплексний підхід до проблеми жорстокого поводження з тваринами, системного характеру норм і механізму

їх реалізації. Фактично з прийняттям закону в Україні сформовано остаточно новий правовий інститут, що регулює поводження з домашніми тваринами. Це один із перших кроків на довгому шляху до європейської інтеграції, основним змістом якого мають бути не тільки права й інституціональна складова, а й зміни в менталітеті. Прийняття закону відображає якісне зрушення в громадській свідомості, коли проблема захисту тварин від жорстокого поводження переходить до розряду соціально значимих (Бондаренко, 2012).

На жаль, Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» навряд чи відразу змінить усі негативні прояви у сфері поводження з тваринами, адже в адміністративному законодавстві України досить давно існують норми про відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, які практично не застосовуються.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань мисливського господарства, полювання та рибальства, охорони, використання і відтворення тваринного світу : закон України від 21.01.2010 № 1827-VI. *Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2010, № 10, ст. 108.
2. Ландіна А. В. Кримінально-правова охорона моральності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2005. 227 с.
3. Бондаренко Н. С. Адміністративна відповідальність за жорстоке поводження з тваринами: проблеми нормативно-правового регулювання. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових праць. Юридичні науки*. 2012. № 1. Ч. II. С. 115–120.
4. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006 № 3447-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 27. Ст. 230.
5. *Encyclopedia of Philosophy*. N. Y., 1967. P. 385. URL: <http://plato.stanford.edu/> (дата звернення 12.04.2022).
6. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник : За ред. Сташиса В.В., Тація В.Я. 4-е вид., перероб. і доповн. К.: Право, 2010. 456 с.
7. Правове регулювання інших видів спеціального використання тваринного світу. URL: http://pidruchniki.com/1719101355726/pravo/pravove_regulyuvannya_inshih_vidiv_spetsialnogo_vikoristannya_tvarinnogo_svitu (дата звернення 12.04.2022).
8. Leheza Ye., Len V., Shkuta O., Titarenko O., Cherniak N. Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings. *Revista de la universidad del zulia*. 2022. Vol. 13, no. 36, 276–287. DOI: <https://doi.org/10.46925/rdluz.36.18.8>
9. Leheza Ye., Odyntsova I., Dmytrenko N. Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. *Ratio Juris Unaula*. 2021. Vol. 16, no. 32, pp. 291–306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9>
10. Leheza Ye., Savielieva M., Dzhafarova O. Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. *Baltic journal of economic studies*. 2018. Vol. 4, no. 3, pp. 147–157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157>

REFERENCES:

1. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchikh aktiv Ukrainy z pytan myslivskoho hospodarstva, poliuvannia ta rybalstva, okhorony, vykorystannia i vidtvorennia tvarynnoho svitu [On making changes to some legislative acts of Ukraine on hunting, hunting and fishing, protection, use and reproduction of the animal world] : zakon Ukrainy vid 21.01.2010 № 1827-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* (VVR), 2010, № 10, st. 108 [in Ukrainian].

2. Landina A. V. (2005). Kryminalno-pravova okhorona moralnosti v Ukraini [Criminal law protection of morality in Ukraine] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08. K. 227. [in Ukrainian].
3. Bondarenko N. S. (2012). Administratyvna vidpovidalnist za zhorstoke povodzhennia z tvarynamy: problemy normatyvno-pravovoho rehuliuвання [Administrative responsibility for cruelty to animals: problems of normative and legal regulation]. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu: Zbirnyk naukovykh prats. Yurydychni nauky – Bulletin of Zaporizhzhya National University: Collection of Scientific Works. № 1. 115–120. [in Ukrainian].
4. Pro zakhyst tvaryn vid zhorstokoho povodzhennia [On the protection of animals from cruel treatment]: Zakon Ukrainy vid vid 21.02.2006 № 3447-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2006. № 27. St. 230. [in Ukrainian].
5. Encyclopedia of Philosophy. N. Y., 1967. P. 385. URL: <http://plato.stanford.edu/> (data zvernennia 12.04.2022) [in Ukrainian].
6. Kryminalne pravo Ukrainy: Zahalna chastyna: Pidruchnyk [Criminal law of Ukraine: General part: Textbook]: Za red. Stashysa V.V., Tatsiia V.Ia. 4-ye vyd., pererob. i dopovn. K.: Pravo, 2010. 456. [in Ukrainian].
7. Pravove rehuliuвання inshykh vydiv spetsialnoho vykorystannia tvarynnoho svitu [Legal regulation of other types of special use of the animal world]. URL: http://pidruchniki.com/1719101355726/pravo/pravove_regulyuvannya_inshih_vidiv_spetsialnogo_vikorystannya_tvarinnogo_svitu (data zvernennia 12.04.2022) [in Ukrainian].
8. Leheza, Y., Len, V., Shkuta, O., Titarenko, O., & Cherniak, N. (2022). Foreign experience and international legal standards of applying artificial intelligence in criminal proceedings]. Revista De La Universidad Del Zulia, 13(36), 276–287. DOI: <https://doi.org/10.46925//rdluz.36.18.8> [in English].
9. Leheza, Ye., Odyntsova, I. & Dmytrenko, N. (2021). Teoría y regulación legal del apoyo informativo de los procedimientos administrativos en Ucrania. Ratio Juris Unaula, 16, 32, 291–306. DOI: <https://doi.org/10.24142/raju.v16n32a12.9> [in English].
10. Leheza, Ye., Savielieva, M. & Dzharfarova, O. (2018). Structural and legal analysis of scientific activity regulation in developed countries. Baltic journal of economic studies, 4, 3, 147–157. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2018-4-3-147-157> [in English].

ЗМІСТ

ЕКОЛОГІЧНЕ І ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО

Юлія ЛЕГЕЗА, Олена ПУШКІНА, Геннадій ПАУТОВ

ВИКОРИСТАННЯ СОНЯЧНОЇ ЕНЕРГІЇ ЯК НАПРЯМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИМОГ
ЖИТТЄЗДАТНОСТІ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....3

Олександр ТРЕГУБ

СТАЛЕ ЗРОСТАННЯ БІОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ЛІСОВОЇ
ТА АГРАРНОЇ БІОМАСИ: ПРАВОВІ ПІДХОДИ.....9

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Антон БОРИСЕНКО, Євген КУШНЄРОВ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ
ПАТЕНТНИХ ПРАВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ.....18

Олена ГРАБИЛЬНИКОВА

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ОСКАРЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ РІШЕНЬ,
ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ НОТАРІУСІВ, ДЕРЖАВНИХ РЕЄСТРАТОРІВ
З НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ 24

Олеся МАРЧЕНКО

ПРАВОВА ОСНОВА ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ВЛАДИ,
ЩО БЕРУТЬ УЧАСТЬ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....30

Андрій ПАЛКІН

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ
ПРОЦЕДУРИ БАНКРУТСТВА36

Оксана ЦАРЕВИЧ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ
У СФЕРІ НАДАННЯ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ..... 41

Михайло ЮШКОВ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ
З ТВАРИНАМИ.....47

CONTENTS

ENVIRONMENTAL AND LAND LAW

Yulia LEHEZA, Olena PUSHKINA, Gennadiy PAUTOV

ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGIME OF THE USE OF SOLAR ENERGY FACILITIES
IN UKRAINE IN THE LIGHT OF ENSURING THE VIABILITY REQUIREMENTS
OF POPULATED POINTS.....4

Oleksandr TREHUB

SUSTAINABLE GROWTH OF THE BIOENERGY SECTOR OF UKRAINE BASED
ON FOREST AND AGRICULTURAL BIOMASS: LEGAL APPROACHES.....9

ADMINISTRATIVE LAW AND PROCESS, FINANCIAL LAW, CYBERLAW

Anton BORYSENKO, Yevhen KUSHNIEROV

ADMINISTRATIVE LEGAL MECHANISM FOR THE IMPLEMENTATION
OF THE PROTECTION OF PATENT RIGHTS: EUROPEAN AND NATIONAL
REGULATION DETAILS.....19

Olena HRABYLNKOVA

FOREIGN EXPERIENCE OF APPEALS OF DECISIONS, ACTIONS OR INACTIONS
OF NOTARY PUBLIC OFFICES, STATE REGISTRARS IN THE PROVISION
OF PUBLIC SERVICES.....25

Olesia MARCHENKO

LEGAL BASIS AND FEATURES OF THE ACTIVITIES OF AUTHORITY SUBJECTS
PARTICIPATING IN ADMINISTRATIVE JURISDICTION.....30

Andrii PALKIN

ADMINISTRATIVE LEGAL REGULATION OF THE IMPLEMENTATION
OF THE BANKRUPTCY PROCEDURE.....36

Oksana TSAREVYCH

FOREIGN EXPERIENCE IN PREVENTING CORRUPTION RISKS IN THE PROVISION
OF PUBLIC SERVICES.....41

Mykhailo YUSHKOV

ADMINISTRATIVE AND LEGAL BASIS OF CRUELTY TO ANIMALS.....47

НОТАТКИ

LAW. STATE. TECHNOLOGY

Випуск 3

Коректура • Ірина Миколаївна Чудеснова

Комп'ютерна верстка • Алла Олександрівна Марєєва

Формат 60x84/8. Гарнітура Arial.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 6,51. Замов. № 0423/279. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.